

KÄTKEMISRIKOS VAI RAHANPESU?

Opinnäytetyö kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistö eroista sekä tutkintamääristä ja niiden muutoksista.

Juho Halmelahti

5/2019

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto
Juho Halmelahti	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Kätkemisrikos vai rahanpesu?	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Antti Jääskeläinen ja Kimmo Nokkonen	Tutkimuksellinen opinnäytetyö
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Rikoslain (39/1889) mukaisen kätkemisrikoksen (RL 32:1) ja rahanpesun (RL 32:6) tunnusmerkitöjä, niiden eroja, päällekkäisyyksiä ja muutoksia viimeisen 10 vuoden ajalta. Lisäksi selvitetään kyseisten nimikkeiden tutkintamääriä poliisilaitoksittain.</p> <p>Valitsin opinnäytetyön aiheen, kun ymmärsin kätkemisrikoksen ja rahanpesun rajanvedossa olevan suuria ongelmia. Vuonna 2011 rahanpesun tunnusmerkitöiden soveltamisalaa laajennettiin siten, että rahanpesun 1 kohdassa ei enää vaadita erikseen peittämis- ja häivyttämistarkoituksen osoittamista, vaan pelkkä hyötymistarkoituksen näyttäminen riittää. Tämän seurauksena kätkemisrikoksen tunnusmerkitö on lähes aina päällekkäinen rahanpesun tunnusmerkitöiden kanssa ja kätkemisrikoksen soveltamisala jää kapeaksi. Rikoslain (RL 32:1) määrittämien rahanpesun olevan ensisijainen rikosnimike kätkemisrikokseen verrattuna. Silti poliisissa käsitellään edelleen moninkertainen määrä kätkemisrikoksia rahanpesuihin verrattuna.</p> <p>Tutkimuksen olen toteuttanut kirjallisuuskatsauksen, haastattelujen, luennon ja tilastojen avulla. Perustiedot selvitin keskusrikospoliisin rikosylikonstaapeli Kimmo Nokkosen luennon sekä kirjallisuuskatsauksen avulla. Haastatteluilla selvitin keskusrikospoliisin rikosylikonstaapeli Kimmo Nokkosen sekä Keski-Suomen käräjäoikeuden käräjätuomari Mikko Jaatisen näkemyksiä tutkittavasta aiheesta. Tilastojen avulla selvitin rikoslain 32 luvun mukaisten nimikkeiden tutkintamääriä ja niiden muutoksia poliisilaitoksittain.</p> <p>Tutkimuksen tuloksena päädyin siihen, että kätkemisrikos tulisi kyseeseen tapauksissa, joissa omaisuutta siirretään, mutta kenelläkään ei ole hyötymis- peittämis- tai häivyttämistarkoitusta. Tällainen tapaus on erittäin harvinainen. Tutkimusmääriä ja alueellisia eroja vertaillen oli selvästi havaittavissa kätkemisrikosten vähentyneen ja rahanpesujen lisääntyneen. Poliisilaitosten välillä erot olivat yllättävän suuria ja erot johtuvat haastattelujen perusteella todennäköisimmin koulutuksen puutteesta.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
58 + 1 liitesivu	Toukokuu 2019
Avainsanat	
rahanpesu, kätkemisrikos, money laundering, tunnusmerkitö	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Keskeiset käsitteet	4
2 TAVOITE, TARKOITUS JA MENETELMÄT	5
2.1 Tutkimusongelma; kätkemisrikos vai rahanpesu?	5
2.2 Aiheen rajaus ja tutkimusmenetelmät	7
2.2.1 Kirjallisuusanalyysi	7
2.2.2 Teemahaastattelu	8
2.2.3 Tilastotutkimus	9
3 RAHANPESEMINEEN JA RAHANPESU	10
3.1 Määritelmä.....	10
3.2 Esirikokset ja tahallisuus	11
4 RAHANPESUN KRIMINALISOINTI.....	13
4.1 Yleistä.....	13
4.2 Historiaa	13
4.2.1 Wienin yleissopimus.....	13
4.2.2 Strasbourgin konfiskaatiosopimus.....	15
4.2.3 Varsovan yleissopimus	16
4.2.4 Rahanpesudirektiivi	17
4.2.5 FATF:n rahanpesua koskevat suositukset.....	18
5 KÄTKEMIS JA RAHANPESURIKOKSISTA.....	20
5.1 Rikoslaki 23 luku viimeisten 10 vuoden aikana.....	20
5.1.1 Kätkemisrikos, Rikoslaki 32:1§ (31.1.2003/61).....	20
5.1.2 Törkeä kätkemisrikos, Rikoslaki 32:2§ (24.8.1990/769)	20
5.1.3 Rahanpesu, Rikoslaki 32:6§ (4.3.2011/191).....	20
5.1.4 Törkeä rahanpesu, Rikoslaki 32:7§ (31.3.2003/61).....	21
5.1.5 Rajoitussäännökset, Rikoslaki 32:11§ (27.4.2012/187)	22
5.1.6 Menettämisseuraamus, Rikoslaki 32:12§ (27.4.2012/187)	22
5.2 Pykälien muutokset	23
5.2.1 Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet.....	24
5.2.2 Hallituksen esitys 285/2010 vp.....	25
5.2.3 Hallituksen esitys 138/2011 vp.....	26

6 RAHANPESUN SELVITTELYKESKUS JA SEN TOIMINTA LYHYESTI.....	30
7 KÄTKEMISRIKOSTEN JA RAHANPESUJEN MÄÄRÄT SUOMESSA JA NIIDEN KEHITYS	31
7.1 Kätkemisrikos (RL 32:1§) verrattuna rahanpesuun (RL 32:6§).....	32
7.2 Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2§) verrattuna törkeään rahanpesuun (RL 32:7§)	35
7.3 Yhteenveto ja johtopäätöksiä	38
8 ESIMERKKITAPAUKSIA.....	40
8.1 Itä-Suomen hovioikeus 18/117282	40
8.2 Vaasan hovioikeus 19/114231.....	41
8.3 Törkeä kätkemisrikos rajalta	43
9 LAADULLINEN TUTKIMUS JA HAASTATTELUT.....	46
9.1 Haastateltavat	46
9.2 Vastausten käsittelyä	47
9.2.1 Kätkemisrikoksen ja rahanpesun erot	47
9.2.2 Poliisin rikosilmoitusjärjestelmän suhde	47
9.2.3 Tunnusmerkistöjen onnistuminen ja mahdolliset muutokset.....	48
9.2.4 Rikoksen tekijän mahdollisuus ennakoida tekonsa seuraus	50
9.2.5 Menettämisseuraamus.....	50
10 TULOKSET, JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	51
10.1 Tutkimustulokset	51
10.2 Pohdintaa menetelmistä ja tulosten luotettavuudesta	52
10.3 Korjausehdotuksia ja jatkotutkimusaiheita	54

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Sain kuulla opinnäytetyön aihetta pohtiessani, että kätkemisrikoksen ja rahanpesun rajanvedossa on suuria ongelmia. Niin suuria ongelmia, että poliisissa käsitellään edelleen moninkertainen määrä kätkemisrikoksia rahanpesuihin verrattuna, vaikka Rikoslain (39/1889) 32 luvun 1§.ssä määritellään rahanpesun olevan ensisijainen nimike. Luin tämän jälkeen rikoslain 32 luvusta kätkemisrikoksen ja rahanpesun pykälä läpi. Viimeistään tässä kohtaa ymmärsin kätkemisrikoksen sisältyvän lähes täysin rahanpesu tunnusmerkistöön.

Tästä lähtikin idea, että teen opinnäytetyön selvittääkseni kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöjen päällekkäisyyttä, tarkempaa sisältöä ja historiaa sekä nimikkeiden tutkintamääriä eri puolilla Suomea.

Päätin lähteä selvittämään asiaa kirjallisuuskatsauksen avulla, eli lukemalla rahanpesua ja kätkemisrikosta käsitteleviä kirjoja, lakipykälä, lakipykälien esitöitä sekä oikeustapauksia. Hyvin pian selvisi, että tarvitsen asioiden selventämiseksi asiaan perehtyneen ammattilaisen ajatuksia ja ammattitaitoa. Päätin ottaa yhteyttä Keskusrikospoliisissa työskentelevään rikosylikonstaapeliin, jonka neuvoilla ja ohjauksella pääsin tutkimuksessani eteenpäin. Hänen suosituksestaan päätin ottaa yhteyttä Keski-Suomen käräjäoikeuden kärjätuomariin. Rikosylikonstaapelia ja kärjätuomaria haastatteleamalla sain lisää tarkennuksia tutkimuskysymyksiini. Lisäksi hain tilastoja rikoslain 32 luvun mukaisten rikosten tutkintamääristä Suomen poliisilaitoksissa viimeisten 20 vuoden ajalta. Tilastot ja niistä tehdyt kuvaajat kertovat omalta osaltaan tarkasti rikosnimikkeiden tutkintamäärien muutoksista ja poliisilaitosten välisistä eroista.

Edellä kuvaamallani tavalla sain varsin kattavan tilannekuvan ja vastaukset tutkimuskysymyksiini. Käyn työssäni läpi edellä kertomani asiat hankittuun tietopohjaan sekä lähteisiin pohjautuen. Ensin pureudun tutkimukseni tutkimuskysymyksiin, tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Sitten määrittelen rahanpesun, käyn läpi rahanpesun historiaa ja nykyistä lainsäädäntöä niiltä osin, kuin se tutkimukseeni vaikuttaa. Tämän jälkeen käyn läpi kätkemisrikoksen ja rahanpesun tutkintamääriä sekä avaan haastatteluissa ilmi tulleet asiat. Loppuun pyrin vetämään yhteen tutkimuksen tärkeimmät tulokset ja kasaamaan niistä johtopäätöksiä sekä korjausehdotuksia.

1.1 Keskeiset käsitteet

Esirikoksella tarkoitetaan ns. alkurikosta, jolla pestävä omaisuus on hankittu. Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina esirikosta, josta saatuun omaisuuteen tai hyötyyn rahanpesutoimet kohdistuvat. Esirikoksia ei ole rajattu tiettyihin rikosnimikkeisiin.¹

Itsepesulla tarkoitetaan tilannetta, jossa esirikoksen tekijä kohdistaa rahanpesutoimia esirikoksella saamaansa omaisuuteen tai hyötyyn. Itsepesussa törkeän rahanpesun osalta itse esirikoksen tekijää voidaan rangaista esirikoksen tekemisen lisäksi myös rahanpesusta. Rahanpesun on muodostettava tällöin tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.²

Kvalifioidulla tekomuodolla tarkoitetaan rikosnimikkeen törkeää tekomuotoa. Esimerkiksi rahanpesun kvalifioitu tekomuoto on törkeä rahanpesu.

Menettämisseuraamuksella tarkoitetaan rikoksen tekijälle määrättyä omaisuuden palauttamista.

Rahanpesulla tarkoitetaan rahanpesua rikoksena, eli rikoslain 32 luvun mukaisia tahallisia tai tuottamuksellisia rikoksella saatuun hyötyyn kohdistuvia toimia.

Rahanpesemisellä tarkoitetaan rahanpesua ilmiönä, eli rajoituksitta kaikkea rikoksella saatuun hyötyyn kohdistettuja toimia.

Salahankkeella tarkoitetaan ns. salaliittoa. Salahankkeessa kaksi tai useampi rikosentekijä sopivat keskenään salaisen sopimuksen, jonkin rikollisen tavoitteen saavuttamiseksi. Kts. Rikoslaki 32:8§ Salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi.

¹ HE 285/2010 vp.

² Poliisin internetsivu – rahanpesu.

2 TAVOITE, TARKOITUS JA MENETELMÄT

2.1 Tutkimusongelma; kätkemisrikos vai rahanpesu?

Tutkimuksen tarkoituksena on vastata kysymyksiin siitä, mitkä ovat todelliset erot rikoslaissa tarkoitetun kätkemisrikoksen ja rahanpesun välillä? Miksi poliisin rikosilmoitusjärjestelmään kirjataan edelleen huomattavasti enemmän kätkemisrikoksia kuin rahanpesuja? Ja kuinka paljon rahanpesun soveltamisala laajeni vuoden 2011 uudistuksen myötä?

Lisäksi pyrin selvittämään: Onko poliisin tutkinnalla alueellisia eroja kätkemisrikoksen ja rahanpesun osalta? Millaisia ovat ne käytännön tilanteet, joissa tunnusmerkistöt eivät olisi päällekkäisiä? Onko kätkemisrikos kärjistettynä täysin turha nimike rikoslaissa ja vain vanhaa perintää?

Rikoslaissa rahanpesun (RL 32:6§) pykälää uudistettiin viimeksi vuonna 2011. Tällöin rahanpesun tunnusmerkistön soveltamisalaa laajennettiin siten, että rahanpesun 1 kohdassa ei enää vaadita erikseen peittämis- ja häivyttämistarkoituksen osoittamista, vaan pelkkä hyötymistarkoituksen näyttäminen riittää. Tämän seurauksena kätkemisrikoksen ja rahanpesun pykälät ovat lähes aina päällekkäiset. Rikoslain 32 luvun 1§:ssä säädetyn mukaan tilanteessa, jossa molempien rikosnimikkeiden tunnusmerkistöt täyttyvät, on rahanpesu rikosnimikkeenä ensisijainen rikos. Mikäli tutkinta rikosasian osalta tehdään perusteellisesti, jää kätkemisrikoksen soveltamisala hyvin kapeaksi.

Oletukseni on se, että nimikkeet menevät vanhasta muistista näin ja uutta tietotaitoa ei olisi hankittu riittävästi. Syynä tähän on mahdollisesti koulutuksen riittämättömyys ja uuden tietotaidon puutteellinen jakaminen. Oma kokemukseni vuoden 2018 alkupuolen rikosoikeuden luennoilta on kätkemisrikoksen pykälän hyvin yksityiskohtainen ja tarkka läpikäynti. Rahanpesun osalta vain luimme pykälän, mutta emme käsitelleet sitä sen enempää. Itselläni ei tuolloin herännyt ajatus nimikkeiden tunnusmerkistöjen päällekkäisyydestä ja rahanpesun ensisijaisuudesta.

Onko tosiasiansa mahdollista, että kun konstaapeli kirjaa rikosilmoitukseen kätkemisrikoksen, vaikka kyseessä olisi rahanpesu, niin samalla nimikkeellä asia siirtyy

koko ketjun läpi, aina syyttäjälle ja tuomioistuimelle asti? Eli voiko ilmoituksen kirjaava konstaapeli kääntää asian lopullisesti väärään suuntaan? Näin asia ei saisi olla. Tilanne näyttäisi olevan se, että rikoksen tekijän kannalta ei voida varmaksi ennakoida tulevaa rangaistusta tehdystä rikoksesta. Jos esimerkiksi henkilö x ottaa vastaan anastettua omaisuutta tarkoituksenaan piilottaa sen todellinen alkuperä, niin henkilö x ei voi olla varma rangaistaanko häntä mahdollisen kiinnijäämisen seurauksena kätkemisrikoksesta vai rahanpesusta. Tämä on merkittävää varsinkin, jos kyseessä on kvalifioidut tekemuodot. Tällöin rangaistusmaksimeissa on kahden vuoden ero.

Tämän ei pitäisi olla oikeusvaltiossa mahdollista, eikä se lain mukaan olekaan. Kätkemisrikoksen (RL 32:1§) pykälässä on tehty selväksi nimikkeen toissijaisuus sanoin: ”jollei teko ole rangaistava rahanpesuna”. Siitä huolimatta poliisille kirjataan edelleen noin kymmenenkertainen määrä kätkemisrikoksia rahanpesuun verrattuna.

Törkeän kätkemisrikoksen rangaistusmaksimi on 4 vuotta vankeutta, kun törkeässä rahanpesussa rangaistusmaksimi on 6 vuotta. Poliisin tutkinnan kannalta on merkittävää, onko rikoksesta säädetty ankarin rangaistus 4 vai 6 vuotta vankeutta. Pakkokeinoista esimerkiksi telekuuntelu sopii kumpaankin nimikkeeseen, mutta kuuntelukieltoa ei ole, kun tutkittavan rikoksen rangaistusmaksimi on 6 vuotta tai yli. Kuuntelukielto kieltää telekuuntelun suorittamisen esimerkiksi epäillyn ja tämän lähisukulaisen, sisaren, aviopuolison, oikeudenkäyntiavustajan tai lääkärin kanssa käytyihin keskusteluihin.

Rahanpesuja tutkittaessa on havaittavissa, että esirikoksen tekijä ja rahanpesijä ovat lähes puolessa tapauksista lähisukulaisuussuhteessa. Tyypillisesti esirikokseen osallistumattoman läheisen nimiin hankitaan omaisuutta, tai läheisen tiliä käytetään varojen kierrättämiseen.³ Jos nimikkeeksi on kirjattu törkeä kätkemisrikos, on mahdollista, että rahanpesijää kohtaan jää vaadittu näyttö saamatta, koska epäillyn ja hänen lähisukulaisensa välisiä puheluita ei saada kuunnella. Ongelma poistuu, kun asiaa tutkitaan esisijaisella nimikkeellä, eli törkeänä rahanpesuna. Poliisin tutkinnan kannalta on siis varsin tärkeää, että nimike valittaisiin jo alkumetreillä oikein.

³ Nokkonen 2019. Dia 3.

Lisäksi kysymykseen tulee rahanpesun selvittelykeskuksen rooli tutkinnassa. Jos tutkittavasta asiasta kirjataan rahanpesu, eikä kätkemisrikos, niin rahanpesun selvittelykeskus saadaan kytkettyä paremmin mukaan jo jutun tiedusteluvaiheessa.⁴ Rahanpesu nimikkeellä ja rahanpesun selvittelykeskuksen avulla on myös yksinkertaisempaa saada kansainvälistä virka-apua.

2.2 Aiheen rajaus ja tutkimusmenetelmät

Aiheena kätkemisrikoksen ja rahanpesun erot, on liian laaja. Päätin ensimmäisenä rajata työstäni pois pankkeja ja erilaisia myyjiä, kuten panttilainaamoja ja taidekauppiaita koskettavan ilmoitusvelvollisuuden ja muun säädännön. Näin päätin kohdistaa työni pääasiassa yksittäisten rikollisten tekemiin rahanpesuihin. Toiseksi päätin, etten työssäni käsittele oikeustapauksia sen tarkemmin. Esittelen kuitenkin muutaman mielenkiintoisen tapauksen työni lopussa. Kolmanneksi rajaan rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnan vain lyhyeen esittelyyn. Jäljelle jäävistä osista pyrin kasaamaan mahdollisimman kattavan paketin.

Opinnäytetyöni toteutin käyttämällä useita tutkimusmenetelmiä, jotta saisin parhaan mahdollisen kuvan tutkittavana olevasta ongelmasta.

2.2.1 Kirjallisuusanalyysi

Tutkimusalani on oikeustieteellinen tutkimus ja tähän tutkimukseen sopivin tutkimusmenetelmä on kirjallisuusanalyysi. Kirjallisuusanalyysi sisältää lähdekirjallisuuden analysointia, sen referointia sekä teoria- ja viitekehyspohjan rakentamista.

Käyn rikoslain 32 luvun säännöksiä läpi, kuitenkin keskittyen pääasiassa kätkemisrikoksen ja rahanpesun sekä näiden törkeiden tekemuotojen vertailuun. Selvitän työssäni: mistä tarve rahanpesun rankaisemiseksi on syntynyt, ja kuinka Suomalainen lainsäädäntö on siihen valmistettu. Lisäksi selvitän miten ja miksi säädöksiä on muutettu 10 viimeisen vuoden aikana. Selvitän myös, kuinka itsepesu on säädetty rangaistavaksi ja mitkä tarpeet ovat tähän

⁴ Nokkonen 2019.

ajaneet. Näihin kysymyksiin pyrin saamaan tiedot kirjallisuudesta, rikoslaista ja lain valmistelutöistä.

2.2.2 Teemahaastattelu

Koska kaikkiin kysymyksiini en löytänyt vastauksia kirjallisuudesta päätin jatkaa tiedonhankintaani kvalitatiivisella teemahaastattelulla. Usein kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimuksen mukainen teemahaastattelu, on osoittautunut oivaksi empiirisen aineiston keruuvälineeksi opinnäytetöissä⁵. Haastattelun tavoitteena on yleensä saturaatio eli aineiston kylläntyminen. Tällä tarkoitan tietopohjan puuttuvien palasten kaivamista haastateltavien omista kokemuksista. Haastattelututkimukseen ei tarvita useita tutkittavia tai tietolähteitä, vaan panostetaan tietolähteiden laatuun.

Toinen vaihtoehto tiedonkeruulle olisi ollut kvantitatiivinen lomaketutkimus, jolla tietoa hankitaan useammasta lähteestä, mutta tällöin tiedon laajuus on suppeampaa. Lomaketutkimuksen huonoja puolia on kuitenkin se, että tutkittavilta ei saada kovin paljon avoimia vastauksia, jolloin aineisto jää osittain rajalliseksi. Tämän takia en omassa työssäni nähnyt mahdollisuutta lomaketutkimukselle.

Suoritin haastattelun sähköpostitse, eli valitsemani tutkimusmenetelmä sijoittuu osittain edellä kuvattujen vaihtoehtojen väliin. Sähköpostihaastattelu soveltui tutkimukseeni erittäin hyvin, sillä olin keskustellut aiheesta pitkään toisen haastateltavan kanssa ja hankkinut siten vahvemman tietopohjan. Tätä tietopohjaa apuna käyttäen pystyin kysymään haastateltavilta oikeita kysymyksiä. Haastattelututkimus -malli sopi hyvin täydentämään tutkimustani, sillä kyseessä on kohtalaisen hankala ja monimutkainen aihe. Tällaisen asian tutkiminen yksin lomaketutkimuksilla olisi ollut haastavaa. Sähköpostihaastattelu mahdollisti kuitenkin tiettyjen kysymysten esittämisen haastateltaville, sekä jäsenneltyjen ja pohdittujen vastausten saannin. Pidän tätä tutkimukseni osalta jopa parempana vaihtoehtona, kuin kasvokkain käytyä teemahaastattelua. Pohdin asiaa pitkään, sillä sähköpostihaastattelusta, eli ns. ”kirves-saha” -menetelmästä varoitettiin tiedonhaun menetelmiä koskevalla luennolla useita kertoja⁶.

⁵ Haikansalo 2019. 17.

⁶ Korander 2018.

Valitsin haastateltavikseni kätkemisrikoksen ja rahanpesun perehtyneitä asiantuntijoita, joilta uskon saavani parhaat vastaukset tutkimuksen kannalta olennaisiin kysymyksiin. Tavoitteeni oli saada vastaukset ainakin seuraaviin kysymyksiin: Kuinka kätkemisrikos ja rahanpesu näyttävät heidän päivittäisessä työssään? Kuinka he käsittävät nimikkeiden tunnusmerkistöt? Ja onko nimikkeissä ja niiden käytössä ongelmia?

Haastateltavaksi sain keskusrikospoliisin tutkintaosaston rikosylikonstaapeli Kimmo Nokkosen sekä Keski-Suomen käräjäoikeuden käräjätuomari Mikko Jaatisen. Lisäksi olen ollut 16.4.2019 Poliisiammattikorkeakoululla kuuntelemassa Kimmo Nokkosen pitämää luentoa rahanpesurikosten tunnistamisesta, tunnusmerkistöstä ja esitutkinnasta. Haastattelujen vastausten sekä luennon pohjalta olen pyrkinyt saamaan vastauksia tutkimusongelmaani.

2.2.3 Tilastotutkimus

Edelleen tarkat tiedot kätkemisrikosten ja rahanpesujen määrien kehityksestä jäivät pimentoon. Tämän vuoksi päätin jatkaa tiedonkeruuta kvantitatiivisin menetelmin rikostilastoja tutkimalla. Poimin poliisin tilastojärjestelmästä (Politrip) tarvittavat tiedot rikoslain 32 luvun mukaisten rikosten ilmoitusmääristä koko Suomen alueelta, viimeisten 20 vuoden ajalta. Tiedot hain taulukkoon siten, että riveillä oli eroteltuna rikosnimikkeet ja vuodet. Sarakkeisiin valitsin kaikki poliisilaitokset. Näin sain tehtyä tilastoja sen mukaan, millaisia asioita halusin selvittää.

Tilastojen avulla sain vastaukset siihen, kuinka paljon Suomessa tutkitaan kätkemisrikoksia ja rahanpesuja. Lisäksi tilastoista sai arvioitua määrien muutoksia, niihin johtaneita syitä sekä niiden alueellisia eroja.

3 RAHANPESEMINEEN JA RAHANPESU

3.1 Määritelmä

Rahanpesemisellä tarkoitetaan rajoituksetta kaikkia rikoksella saatuun hyötyyn kohdistettuja toimia.⁷ Rikoslain mukaan rahanpesulla tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 32 luvun 6–10 §:ssä tarkoitettua tahallista tai tuottamuksellista toimintaa. Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina niin kutsuttua esirikosta, josta saatuun omaisuuteen tai hyötyyn rahanpesun toimet kohdistuvat. Rahanpesemisen tavoite on siirtää rikoksella saatu hyöty takaisin lailliseen tai laittomaan toimintaan.⁸ Suomessa rangaistavan rahanpesun edellytyksenä on tarkoitus hankkia hyötyä, tai tarkoitus salata tai peittää rikoksella saadun hyödyn alkuperä, tai sen tosiasiallista peittämistä tai häivyttämistä.⁹ Rahanpesuksi katsotaan myös surrogaattiin, eli esirikoksella hankitun hyödyn tilalle tulleeeseen hyötyyn kohdistetut rahanpesutoimet. Tällaista mahdollisuutta ei kätkemisrikoksen tunnusmerkistössä ole.

Varsinaisen rahanpesun täyttymishetki on koettu ongelmalliseksi. Rahanpesun on katsottu täyttyvän, vaikka tekijä ei olisi vielä ryhtynyt peittelytoimiin, mutta on vastaanottanut omaisuuden tässä tarkoituksessa. Oikeusministeriön mietintöjen mukaan oikeuskäytännössä seurausta ja tarkoitusta edellyttävälle tunnusmerkistö tekijöille ja tuottamuksellisen rahanpesun tulkinnalle on annettu oikeuskäytännössä niin laaja tulkinta, että käytännössä tahallinen ja jopa tuottamuksellinen rikoshiödyn hankkiminen, hallussapito ja käyttäminen¹⁰ on rangaistavaa.¹¹

Rahanpesurikoksissa ei ole tekojen liitännäisluonteen vuoksi asianomistajaa. Asianomistaja on vain esirikoksessa. Tämä on ollut ongelmallista menettämisseuraamuksia ja asianomistajan korvausvelvollisuuksia ajatellen. Joissain tapauksissa esirikoksen asianomistajan on katsottu olevan asianomistaja myös rahanpesuun¹². Menettämisseuraamuksen osalta käsittelen asiaa lisää myöhemmin työssäni.

⁷ Nokkonen 2019. Dia 1.

⁸ HE 285/2010 vp. 3.

⁹ Sahavirta 2008. 3.

¹⁰ Kts. KKO:2009:59. Omaisuus avoparin yhteisessä käytössä.

¹¹ Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja (27/2010). 38-39.

¹² Kts. Keski-Suomen KO, 18.11.2014, R14/3109, perämoottorivarkaus.

Rahanpesun vanhenemisajan on katsottu alkavan viimeisen osateon (sarja erilaisia tekoja, joissa siirto ja kätkeminen) päättymisestä. Varsinaista tekopäivää rahanpesulle on vaikea määrittää, sillä rahanpesu kokonaisuus muodostuu yleensä useista osateoista.

3.2 Esirikokset ja tahallisuus

Rahanpesu vaatii toteutuakseen esirikoksen, joka on tuottanut pestävää omaisuutta. Rahanpesun osalta esirikoksia ei ole rajoitettu koskemaan tiettyjä nimikkeitä, kuten kätkemisrikoksen osalta on säädetty. Tunnusmerkistöön sisältyy vaatimus esirikoksesta, mutta esirikosta ei tarvitse yksilöidä niin tarkasti¹³ kuin rahanpesua. Ei saa kuitenkaan jäädä järkevää epäilyä siitä, etteikö pestävä omaisuus tai hyöty olisi rikoksella hankittua. Tämä esirikoksen epämääräisyys voi olla ongelmallista laillisuusperiaatteen kannalta katsottuna, sillä tarkkoja rajoja esirikokselle tai sen toteen näyttämisen tarkkuudelle ei ole annettu.¹⁴ Ongelmia esiintyy varsinkin silloin, kun tapauksessa on useita esirikoksia ja rikoshyötyyn liittyviä rahanpesutoimia on tehty ennen ja jälkeen esirikosten¹⁵.

Rahanpesuun tuomitseminen ei edellytä, että esirikoksen tekijä olisi tuomittu. Rahanpesusta voidaan tuomita, vaikka esirikoksen tekijää ei tiedettäisi. KKO:2010:41 päätöksessä on eritelty: ”Silloinkin kun esirikos jää rankaisematta esimerkiksi sen vuoksi, että tekijä on syyntakeeton iän, mielisairauden tai vajaamielisyyden johdosta, tai koska tekijä on poikkeusasemassa kuten diplomaatti, omaisuuteen ryhtyvä voidaan tuomita kätkemisrikoksesta. Myöskään esirikoksen vanhentuminen ei estä tuomitsemasta kätkemisrikoksesta.” Kyseessä on ollut törkeä kätkemisrikos, mutta vastaava perustelu on täysin sovellettavissa rahanpesuun. Sahavirran mukaan: ”Rahanpesurikoksen tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa esirikoksen konkretisointiin sovelletaan edelleen kätkemisrikoksia koskevaa oikeuskäytäntöä. Vaikka rahanpesu ei enää olekaan rangaistava kätkemisrikoksena, sen suhde esirikokseensa on tältä osin verrannollinen kätkemisrikokseen.”¹⁶

¹³ Kts. KKO:2004:24. Tuomio kätkemisrikoksesta, vaikka esirikoksen tekijää, tekopaikkaa ja -aikaa ei oltu yksilöity.

¹⁴ Sahavirta 2008. 7.

¹⁵ Nokkonen 2019. Dia 23.

¹⁶ Sahavirta 2008. 342.

Sahavirta puhuu kirjassaan ”rahanpesu rangaistavana tekona” rahanpesun tahallisuudesta. Sahavirran mukaan Rikoslain 32 luvun 6§:n 1 momentin 1 kohdan tunnusmerkistössä esitetty tarkoitusedellytys asettaa tekijän tietoisuudelle tältä osin korotetun tahallisuusvaatimuksen.¹⁷ Sahavirran mukaan rahanpesussa tahallisuus täyttyy rikostunnusmerkistön olosuhteiden osalta sillä, että tekijä suhtautuu hyväksyvästi tai ilmeisen välinpitämättömästi mahdollisuuteen, että omaisuus, jota hän vastaanottaa on rikoksella hankittua. Tällöin tahallisuuteen ei jää tarkoituksellisen tietämättömyyden kaltaisia aukkoja ja arviointi on tekijän kannalta riittävän ennakoitavaa ja näin jättää hänelle toisin toimimisen mahdollisuuden.¹⁸

Korkein oikeus on vuonna 2013 antanut päätöksen¹⁹, jossa arvioidaan tahallisuutta. Nykyisin rahanpesun osalta lähdetään tahallisuudessa siitä, että omaisuuden vastaanottajan on täytynyt pitää varmana tai varsin todennäköisenä sitä, että vastaanotettu omaisuus, hyöty tai näiden tilalle tullut omaisuus on rikoksella saatua. Se mikä on varsin todennäköistä, ratkaistaan tapauskohtaisesti. Näin ollen tahallisuusvaatimus on noussut vuosien 2008 ja 2013 välillä. Edellä kuvattu Sahavirran tahallisuusmalli tulee kuitenkin kysymykseen tuottamuksellisen rahanpesun osalta.

¹⁷ Sahavirta 2008. 172.

¹⁸ Sahavirta 2008. 174.

¹⁹ KKO 2013:17 kohdat 27 - 34. (Tahallisuus)

4 RAHANPESUN KRIMINALISOINTI

4.1 Yleistä

Rahanpesu on hyvinkin uusi nimike rikoslaissa (39/1889). Rahanpesu kriminalisoitiin vuonna 1994, jolloin itse teko oli rangaistavaa kätkemisrikoksena RL 32:1.2 (1304/1993). Ensimmäinen ja lähes nykyinen versio rahanpesusta tuli rikoslakiin 1.4.2003 (61/2003). Nykyinen ja viimeistelty muoto rahanpesun pykälästä on saatu rikoslakiin vasta 1.6.2011 (285/2010). Rikoslain 32 luku on muuttunut tämänkin jälkeen, kun itsepesua ja menettämisseuraamuksia tarkennettiin 1.5.2012 (138/2011).

4.2 Historiaa

Rahanpesun kriminalisointi Suomessa perustuu pitkälti kansainvälisten velvoitteiden täyttämiseen, eikä niinkään kansalliseen tarpeeseen tai tarpeeseen säännellä rikoshyötyyn ryhtymistä kätkemisrikoksesta poikkeavalla tavalla. Kriminalipoliittinen päätöksenteko ja sen perusteet ovat muotoutuneet ylikansallisissa toimielimissä. Rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena on ollut torjua rahanpesusta koituvia globaaleja haittavaikutuksia. Nämä kansainvälisistä instrumenteista ilmenevät kriminalisointiperusteet ovat hyvin yleisiä, eivätkä niin tarkkoja kuin kansalliset säännökset.²⁰

Käyn lyhyesti läpi Suomalaiseen lainsäädäntöön eniten vaikuttaneet kansainväliset sopimukset. Nämä ovat: Wienin yleissopimus, Euroopan neuvoston konfiskaatiosopimus, FATF:n rahanpesua koskevat sopimukset sekä rahanpesudirektiivit²¹. Vastaavia sopimuksia on useita, mutta niiden läpikäyminen ei ole mielestäni tarpeellista, sillä ne eivät ole olleet niin tärkeitä rahanpesun historian kannalta.

4.2.1 Wienin yleissopimus

Ensimmäinen kansainvälinen sopimus, joka on kiinnittänyt huomiota rahanpesu ongelmaan, on ollut Wienin yleissopimus (44/1994), joka allekirjoitettiin 44 maan toimesta joulukuussa

²⁰ Sahavirta 2008. 5.

²¹ Heikinheimo 1999. 63.

1988. Suomi allekirjoitti sopimuksen 1989 (voimaan saattamista koskeva asetus 418/94) ja ratifioi sen 31.1.1994. Sopimus astui voimaan myöhemmin samana vuonna, 1.6.1994.

Yleissopimuksen yleispuheessa todetaan, että yleissopimuksen osapuolet tiedostavat, että laitton huumausainekauppa synnyttää suuria taloudellisia tuottoja ja varoja, joiden avulla ylikansalliset rikollisjärjestöt tunkeutuvat hallintorakenteisiin, lailliseen kauppaan ja talouselämään sekä yhteiskuntaan sen kaikilla tasoilla turmellen ja korruptoiden ne²². Lisäksi sopimusosapuolet tunnustavat laittoman huumausainekaupan ja siitä saatujen laittomien varojen uhkaavan valtioiden taloutta ja turvallisuutta. Yleispuheessa korostetaan sopimusosapuolten halua saada kattavan, tehokkaan ja toimivan kansainvälisen yleissopimuksen laitonta huumausainekauppaa vastaan sekä uusia oikeudellisia keinoja kansainvälisen rikollisuuden kitkemiseksi.

Vaikka koko yleissopimuksessa ei mainita suoraa rahanpesua rikoksena, niin siitä puhutaan välillisesti useassa kohtaa sopimusta. Esimerkiksi taloudellisiin tuottoihin, varoihin ja rikoksella saatuun hyötyyn viitaten.

Sopimus määrää sopimusosapuolet ryhtymään tarvittaviin toimiin määrätäkseen omissa lainsäädännöissään rikoksiksi tiettyjä tahallisia tekoja. Kaikki nämä teot liittyvät huumausaineiden kasvattamiseen, valmistamiseen, välittämiseen ja hallussapitoon sekä erilaiseen omaisuuden vaihtoon ja välineiden hankintaan.²³

Omaisuteen liittyviä tekoja ovat sellaiset teot, joissa omaisuuden todellista luonnetta, sijaintia, hallintaa, siihen olevia oikeuksia tai omistusoikeuksia peitellään tietoisena siitä, että omaisuus on saatu huumausainekaupan avulla.²⁴ Lisäksi sopimuksessa määrätään kriminalisoitavaksi omaisuuden hankkiminen, hallussapito tai käyttäminen, kun omaisuuden vastaanottanut henkilö on ollut tietoinen omaisuuden tulleen huumausainekaupan avulla.²⁵

²² Wienin sop., 6.6.

²³ Wienin sop. 3 art., a ja b kohdat.

²⁴ Wienin sop. 3 art., b kohta, i ja ii.

²⁵ Wienin sop. 3 art., c kohta, i.

Wienin sopimuksen tärkeimpänä tavoitteena on ollut kitkeä kansainvälisesti huumausainerikollisuus ja saada pois kaikki siitä saatava hyöty. Tämä on toteutettu yhteisellä yksilöivällä sopimuksella, joka määrää sopimusosapuolia saattamaan sopimukseen liittyvät lait voimaan omalla alueellaan. Lisäksi sopimuksen päämääränä on sopimusosapuolten keskinäisen yhteistyön helpottaminen yleissopimuksen ja saman sisältöisien lakien avulla, jotta puuttuminen huumausainerikollisuuteen olisi entistä tehokkaampaa.

4.2.2 Strasbourgin konfiskaatiosopimus

Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus, joka astui Suomessa voimaan 1.7.1994 annetulla asetuksella (53/1994). Sopimuksen tavoitteena on täydentää ja tehostaa keinoja, joilla voidaan kansainvälisesti torjua vakavaa rajat ylittävää rikollisuutta.²⁶ Sopimus tehtiin pääasiassa huumausainerikoksista saatavan hyödyn pois ottamisen tehostamiseksi ja keinojen lisäämiseksi.

Strasbourgin konfiskaatiosopimuksessa ei mainita järjestäytynyttä rikollisuutta suorasti kohteenaan, toisin kuin monissa muissa sopimuksissa. Sopimus kuitenkin korostaa rikoksen tuottaman hyödyn poisottamista nykyaikaisena ja tehokkaana keinona torjua kansainvälistä, rajat ylittävää rikollisuutta.²⁷

Sopimuksen määräyksillä haluttiin korjata ja yhtenäistää sopimusosapuolten menettelytapoja esitutinnan alusta konfiskaatiopäätöksen täytäntöönpanoon asti. Sopimusta valmistellessa havaittiin, että neuvoston jäsenvaltioiden konfiskaatiota ja turvaamistoimia koskeva lainsäädäntö ei ollut sisällöllisesti, eikä menettelyllisesti yhtenäinen. Lakien yhtenäistämiseen ei pyritty, vaan yhtenäistäminen pyrittiin korjaamaan kehittämällä tehokkaita yhteistyökeinoja.²⁸

²⁶ Sahavirta 2008. 80.

²⁷ Sahavirta 2008. 80.

²⁸ Sahavirta 2008. 80.

Yleissopimusta luodessa otettiin vahvasti huomioon Wienin sopimuksen systematiikka ja käsitteistö. Strasbourgin yleissopimus ei kuitenkaan Wienin sopimuksen tapaan rajaa esirikosten alaa, johon sitä sovelletaan. Strasbourgin sopimuksen mukaisella yhteistyöllä pystyttiin siis puuttumaan myös rikoksiin tai rikostyypeihin, joita Wienin sopimuksessa ei lueteltu.²⁹ Yleissopimuksen kuudes artikla jättää kuitenkin esirikosten rajauksen osapuolten harkittavaksi³⁰. Vaikka yleissopimus olisi jossain maassa allekirjoitettu, niin se ei suoranaisesti tarkoita, että siellä rahanpesusta voidaan tuomita samoista rikoksista kuin toisessa allekirjoittaneessa maassa. Tämä rikkoo yhtenäisyyttä sopimuksen allekirjoittaneiden maiden välillä.

4.2.3 Varsovan yleissopimus

Rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista ja terrorismin rahoittamista koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus eli Varsovan yleissopimus on näistä sopimuksista tuorein ja tehty vasta 16.5.2005. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen 16.12.2005, mutta sopimusta ei kuitenkaan ole vielä ratifioitu Euroopan unionissa eikä 9 allekirjoittaneessa valtiossa.

Varsovan sopimuksen tarkoitus on ollut korvata Strasbourgin yleissopimus ja mennä FATF:n suosituksia pidemmälle. Sopimuksen osapuolia kehoitetaan antamaan rahanpesun torjuntaa, tutkintaa ja syytteeseen asettamista sekä rikoshyödyn jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista helpottavia säädöksiä. Uutta sopimuksessa on esimerkiksi se, että sillä ei ole merkitystä kuuluvatko esirikos ja rahanpesurikos saman valtion rikosoikeudelliseen toimivaltaan. Sopimuksen avulla voidaan soveltaa alempaa rikollisen toiminnan kynnystä ja rahanpesusta annettava tuomio ei edellytä annettua tuomiota esirikoksesta tai sen täsmällisestä toteamisesta. Varsovan yleissopimus on kattavin rahanpesun torjuntaa koskeva kansainvälinen sopimus.³¹

²⁹ Sahavirta 2008. 81.

³⁰ Asetus 94/1994, 6 art. 4 kohta.

³¹ Badiali 2018. 13.

4.2.4 Rahanpesudirektiivi

Rahanpesudirektiivit ovat Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivejä, joilla säännellään rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun ja terrorismin rahoitukseen Euroopan unionin alueella. Rahanpesudirektiivejä on annettu yhteensä viisi kappaletta (vuosina 1991, 2001, 2005, 2015 ja 2018).

Rahanpesudirektiivien uudet asetukset ovat vaikuttaneet pääasiassa ns. rahanpesulakiin, eli lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (28.6.2017/444), (vanhalta nimeltään: laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (18.7.2008/503)).

Uusimmat, viidennen rahanpesudirektiivin aiheuttamat muutokset rahanpesulakiin ovat astuneet voimaan osittain 1.1.2019 ja loput astuvat voimaan 1.6.2019³². Pääasiassa muutokset ovat koskeneet ilmoitusvelvollisia, joita veloitetaan tunnistamaan asiakkaansa ja heidän liiketoimintansa siten, että he voivat havaita asiakkaan toiminnassa mahdolliset poikkeavuudet. Ilmoitusvelvollisten on laadittava riskiarvio, jonka on sisällettävä asiakkaisiin ja heidän toimintaansa liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Jos ilmoitusvelvolliselle herää epäily asiakkaan tai asiakkaan toiminnan laillisuudesta, ilmoitusvelvollisen on tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle.³³

Tärkeimpänä uudistuksena pidän sitä, että ilmoitusvelvollisuus velvoittaa myös virtuaalivaluuttojen tarjoajia, liike- tai ammattitoimintana taide-esineitä myyviä tai välittäviä tai niitä vapaasataman kautta myyviä, välittäviä tai säilyttäviä niiltä osin kuin maksusuorituksen koko on vähintään 10 000 euroa, joko yhtenä, tai toisiinsa kytkettyinä suorituksina.³⁴

³² Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (28.6.2017/444).

³³ Lexia- internetsivu - Rahanpesulain keskeiset velvollisuudet ja tulevat muutokset.

³⁴ Lexia- internetsivu - Rahanpesulain keskeiset velvollisuudet ja tulevat muutokset.

4.2.5 FATF:n rahanpesua koskevat suositukset

Financial Action Task Force (FATF) on 36 maan sekä EU:n komission ja Gulf Co-operation Council -organisaation muodostama rahanpesun ja terrorismin vastainen toimintaryhmä.³⁵ FATF:n työn tarkoituksena on asettaa normeja rahanpesun, terrorismin rahoituksen ja muiden kansainväliseen rahoitusjärjestelmään kohdistuvien uhkien torjumiseksi ja lainsäädännön sekä viranomaisten toiminnan tehostamiseksi.³⁶

FATF:n toiminta perustuu 40 rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämisen suositukseen, joita jäsenet ovat poliittisesti sitoutuneet noudattamaan. Suosituksia on julkaistu vuodesta 1990 alkaen ja niitä uudistettiin kokonaisuudistuksessa vuonna 2012. FATF arvioi jäsenmaidensa kykyä noudattaa suosituksia. Suomen tuorein maa-arviointi on valmistunut keväällä 2019 ja julkistettu 16.4.2019.³⁷ Ensimmäistä seurantaraporttia on määrä käsitellä FATF:ssa kesäkuussa 2020.³⁸

Maa-arvioinnissa käsitellään 11 eri rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnan osaluetta. Suomi sai neliportaisessa arvostelussa korkeimman arvion rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnan kansainvälisestä yhteistyöstä. Toiseksi korkein arvio FATF arvioinnissa annettiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien tunnistamiselle ja viranomaisten yhteistyölle, rahanpesua ja terrorismin rahoittamista koskevan taloudellisen tiedon tuottamiselle ja hyödyntämiselle sekä rahanpesun tutkinnalle ja syyttämislle.³⁹

Maa-arvioinnin mukaan Suomi ymmärtää riittävästi rahanpesun ja terrorismin rahoituksen riskeistä ja erityisesti niiden tärkeimmistä harmaaseen talouteen liittyvistä riskeistä. Näitä riskejä käsitellään koordinoitusti tehokkaiden ja kattavien ennaltaehkäisevien toimenpiteiden avulla. Harmaan talouden torjunnan keskeisillä viranomaisilla on hyvä käsitys harmaan talouden riskeistä. Ne käsittelevät tunnistettuja harmaan talouden riskejä tavalla, joka vastaa niiden luonnetta ja tasoa maassa.⁴⁰

³⁵ Sisäasiainministeriön internetsivu - rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunta.

³⁶ Valtioneuvoston internetsivu – valtiovarainministeriön tiedote 32/2019.

³⁷ FATF 2018: Mutual Evaluation Report.

³⁸ Valtiovarainministeriön internetsivu – rahanpesun estäminen rahoitusmarkkinoilla.

³⁹ Valtioneuvoston internetsivu – valtiovarainministeriön tiedote 32/2019.

⁴⁰ Finland's measures to combat money laundering and terrorist financing.

Aiemmin FATF arvosteli Suomen lainsäädännön riittämättömyyttä rahanpesun osalta, jonka seurauksena vuonna 2009 Suomessa perustettiin työryhmä pohtimaan kyseistä ongelmaa⁴¹. Perehdyn kyseiseen ongelmaan paremmin kappaleessa 6.2.

⁴¹ OM mietintöjä ja lausuntoja 68/2010 lausuntotiivistelmä. 11.

5 KÄTKEMIS JA RAHANPESURIKOKSISTA

Seuraavana käyn läpi tärkeimmät kätkemis- ja rahanpesurikosten pykälät, jotka ovat Suomen rikoslaissa vaikuttaneet viimeisen 10 vuoden aikana. Esitetyt pykälät ovat muilta osin suoria kopioita rikoslaista, lukuun ottamatta niiden muuttuneisiin kohtiin tehtyjä korostuksia.

5.1 Rikoslaki 23 luku viimeisten 10 vuoden aikana

5.1.1 Kätkemisrikos, Rikoslaki 32:1§ (31.1.2003/61)

Joka kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää toiselta varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatua omaisuutta taikka muulla tavoin ryhtyy sellaiseen omaisuuteen, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rahanpesuna, kätkemisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.

5.1.2 Törkeä kätkemisrikos, Rikoslaki 32:2§ (24.8.1990/769)

Jos kätkemisrikoksen kohteena on erittäin arvokas omaisuus ja kätkemisrikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä kätkemisrikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

5.1.3 Rahanpesu, Rikoslaki 32:6§ (4.3.2011/191)

Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,

on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

5.1.3.1 Rahanpesu, Rikoslaki 32:6§ (31.1.2003/61)

Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää tai välittää rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta peittääkseen tai häivyttäkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,

on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

5.1.4 Törkeä rahanpesu, Rikoslaki 32:7§ (31.3.2003/61)

Jos rahanpesussa

1) rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti,

ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

5.1.5 Rajoitussäännökset, Rikoslaki 32:11§ (27.4.2012/187)

*Tässä luvussa tarkoitettu rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). **Henkilö voidaan kuitenkin tuomita 7 §:n mukaisesta rikoksesta, mikäli rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.***

Tämän luvun säännöksiä ei sovelleta rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

5.1.5.1 Rajoitussäännökset, Rikoslaki 32:11§ (31.3.2003/61)

Tässä luvussa tarkoitettu rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn.

Tämän luvun säännöksiä ei sovelleta rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikoksentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.

5.1.6 Menettämisseuraamus, Rikoslaki 32:12§ (27.4.2012/187)

Omaisuus, joka on ollut 6, 7 tai 9 §:ssä tarkoitettujen rikosten kohteena, on tuomittava valtiolle menetetyksi. Menettämisseuraamukseen sovelletaan, mitä 10 luvun 11 §:n 3 momentissa säädetään.

Muun omaisuuden menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, rahanpesun kohteena ollut omaisuus voidaan valtiolle menetetyksi tuomitsemisen asemesta tuomita esirikoksella loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena, jos omaisuus on laadultaan tähän sopivaa eikä vahingonkorvausta tai edunpalautusta hänelle ole suoritettu, noudattaen soveltuvin osin, mitä 10 luvun 2 §:n 3 momentissa säädetään. Omaisuus on kuitenkin tuomittava menetetyksi, jollei se ole laadultaan sopivaa tai sitä ei voida tuomita loukatulle vahingonkorvauksena tai edunpalautuksena 10 luvun 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun esteen vuoksi. Tällöin esirikoksella loukatun oikeudesta saada valtion varoista vahingonkorvausta tai edunpalautusta vastaava määrä noudatetaan soveltuvin osin, mitä 10 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään.

5.1.6.1 Menettämisseuraamus, Rikoslaki 32:12§ (31.3.2003/61)

Omaisuus, joka on ollut 6, 7 tai 9 §:ssä tarkoitettuna rikoksen kohteena, on tuomittava valtiolle menetetyksi. Menettämisseuraamukseen sovelletaan, mitä 10 luvun 11 §:n 3 momentissa säädetään.

Muun omaisuuden menettämisen osalta noudatetaan, mitä 10 luvussa säädetään.

5.2 Pykälien muutokset

Käsittelen pykälien muutoksia asiakirjojen: Oikeusministeriön mietinnön (68/2010) sekä hallituksen esitysten (HE 285/2010) ja (HE 138/2011) avulla.

Muutokset eivät ole olleet päällisin puolin kovin suuria, mutta niillä on ollut iso merkitys. Muutokset pohjautuvat siihen, kun OECD:n yhteydessä työskentelevä rahanpesun vastainen työryhmä FATF:n (Financial Action Task Force on Money Laundering) arvosteli Suomen lainsäädännön riittämättömyyttä rahanpesun suhteen. FATF:n arvostelujen mukaan Suomen lainsäädäntö ei kata nimenomaisesti kaikkia rahanpesun muotoja. Arvostelun mukaan itsepesu ei ole rangaistavaa, salahanke ei ole rangaistavaa rahanpesun tunnusmerkistön yhteydessä, eikä rahanpesusta voida tuomita rikosentekijän kanssa yhteystaloudessa asuvaa, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikosentekijän yhteystalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta.⁴²

⁴² OM mietintöjä ja lausuntoja 68/2010 lausuntotiivistelmä. 11.

5.2.1 Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet

Oikeusministeriö päätti asettaa 30.6.2009 työryhmän, jonka tehtävänä oli pohtia rikoslain 32 luvun rahanpesua koskevien kriminalisointien muutostarpeita ja tarvittaessa tehtävä ehdotus lainsäädännön muuttamiseksi.⁴³

Työryhmä arvioi, että kansainväliset velvoitteet on täytetty, ja siltä osin kun kriminalisointivelvoitteissa on poikettu, on se tehty kansainvälisten velvoitteiden sallimien poikkeamismahdollisuuksien rajoissa. Kuitenkin työryhmä päätyi ehdottamaan lisäystä rahanpesun tunnusmerkistöön rikoshyödyn hallussapidon osalta. Lisäksi oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa ehdotettiin laajennettavaksi tuottamukselliseen rahanpesuun. Työryhmän mukaan salahankkeen rangaistavuuden osalta, sekä itsepesun ja samassa taloudessa asuvien rajoitussäännöksiä osalta ei muutoksia tarvittaisi.⁴⁴

Lausuntoja pyydettiin 25 eri viranomaiselta, organisaatioilta ja asiantuntijalta. Lausuntoja saapui 17 kappaletta. Lausunnonantajista 15/17 kannattaa hallussapidon lisäämistä rahanpesun tunnusmerkistöön, ja 12/17 oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentamista tuottamukselliseen rahanpesuun. 14/17 lausunnon antajista on sitä mieltä, ettei salahankkeen rangaistavuuden alaa tule laajentaa rahanpesun perustunnusmerkistöön, 15/17 kannattaa rajoitussäännöksen säilyttämistä samassa taloudessa asuvien osalta ja 11/17 itsepesun osalta.⁴⁵

”Pitää hallussaan” oli mukana rahanpesukriminalisointien muutostarpeita pohtineen työryhmän lausunnossa 27/2010 mutta ”hankkiakseen itselle tai toiselle hyötyä tai” on tullut tunnusmerkistöön mukaan vasta eduskunnassa lausuntokierroksen jälkeen.⁴⁶

Lausuntojen perusteella päätettiin rahanpesun tunnusmerkistön täydentämisen ja oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentamisen osalta siirtää asia hallituksen käsiteltäväksi (HE 285/2010). Itsepesun ja menettämisseuraamuksen osalta asia päätettiin jättää vielä

⁴³ OM mietintöjä ja lausuntoja 68/2010 lausuntotiivistelmä. 11.

⁴⁴ OM mietintöjä ja lausuntoja 68/2010 lausuntotiivistelmä. 11 ja 12.

⁴⁵ OM mietintöjä ja lausuntoja 68/2010 lausuntotiivistelmä. 5 ja 6.

⁴⁶ OM mietintöjä ja lausuntoja 27/2010. 61-63.

työryhmän käsittelyyn, josta asia siirrettiin myöhemmin hallituksen käsiteltäväksi (HE 138/2011).

5.2.2 Hallituksen esitys 285/2010 vp

Asia vietiin käsiteltäväksi hallitukselle, joka valmisteli esityksen eduskunnalle laeiksi 32 luvun 6 ja 14§:n sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15§:n muuttamisesta. Hallituksen esityksessä 285/2010 ehdotetaan rahanpesun tunnusmerkistöä täsmennettäväksi rikoshyödyn hallussapidon osalta sekä oikeushenkilön rangaistusvastuun soveltamisalaa laajennettaisiin tuottamukselliseen rahanpesuun. Lisäksi esityksessä ehdotetaan mahdollisuutta kansainvälisen oikeusavun antamiseksi ilman kaksoisrangaistavuuden edellytysten täyttymistä.⁴⁷

Prosessin lopullisena tuloksena hyväksyttiin uudet säännökset Laki rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta (191/2011) sekä Laki kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta (192/2011).

Rikoslain 32:6§ lisättiin sanat ”pitää hallussaan” sekä ”hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai”, Näillä lisäyksillä rahanpesun pykälä saatiin FATF:n hyväksymään muotoon. Kyseisiin puutoksiin Ritva Sahavirta kiinnitti huomiota jo vuonna 2008 kirjassaan rahanpesu rangaistavana tekona. Sahavirta lainasi kirjassaan Heikinheimoa, jonka mukaan rahanpesutavat muuttuvat jatkuvasti, jonka seurauksena tekotapojen luettelo ei pitäisi olla tyhjentävä, vaan avoin kuten perinteisessä kätkemisrikoksessa. Sahavirran mukaan silloinen voimassa ollut rahanpesun pykälä kattaa varsin laajasti menettelyt, joilla voidaan epäillä rahanpesuun käytännössä syyllistytävän. Ainoana olennaisena puutoksena voidaan kuitenkin pitää hallussapidon tekotavan puuttumista tekotapaluettelosta. Sahavirran mukaan ei ole ollut perusteltua rajata rikoshyödyn hallussapitoa säännöksen ulkopuolelle, sillä hallussapito lienee vastaanottamisen jälkeen yleisin rahanpesemisen tekotapa.⁴⁸

Kyseiset uudistukset laajensivat rahanpesun soveltamisalaa merkittävästi. Rahanpesujen määrän pitäisi kasvaa räjähdysmäisesti, kun anastetun omaisuuden hallussa pitäminen on

⁴⁷ HE 285/2010 vp. 1.

⁴⁸ Sahavirta 2008. 164.

rangaistavaa, jos voidaan näyttää toteen hyötymis-, peittämis-, tai häivyttämistarkoitus. Räjähävää kasvua ei ole kuitenkaan nähty, vaan tasaista nousua. Uuden tunnusmerkistön myötä varsinaisen kätkemisrikoksen soveltamisala jää entistä kapeammaksi.

Rahanpesun (RL 32:6§) uudistukset eivät kuitenkaan poistaneet rahanpesun 1 momentin 1 kohdan tarkoitustahallisuutta, eli tahallisuuden korkeinta muotoa⁴⁹. Rahanpesijän täytyy edelleen ryhtyä omaisuuteen tarkoituksena siitä hyötyminen, sen peittäminen tai häivyttämien.⁵⁰ Tekotapaluettelon tarkoituksen yhdistävän kohdan kummallekin puolelle on vain lisätty vähän lisää vaihtoehtoja, joilla tunnusmerkistö täyttyy. Rahanpesun 1 momentin 2 kohdassa vastaavaa korotettua tahallisuusvaatimusta ei ole, vaan se on liitetty ainoastaan kohdan 1 mukaisiin tekoihin, koska niissä rikoksen täyttymisajankohta on kohdassa 2 tarkoitettua tekoa aikaisempi⁵¹.

Rikoslain 32:14§ lisättiin sanat ”ja tuottamukselliseen rahanpesuun”. Tuottamuksellinen rahanpesu (RL 32:9§) rangaistaan samaa rangaistusasteikkoa käyttäen kuin tahallinen rahanpesu (RL 32:6§). Tuottamuksellista rahanpesua ei kuitenkaan voida soveltaa törkeään rahanpesuun (RL 32:7§). Oikeushenkilöiden rangaistusvastuusta säädetään RL 9 luvussa. Oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin soveltuvia rikoksia on käsitelty hallituksen esityksessä (95/1993 vp), jossa rahanpesusta ei ole mainintaa. Lisäys on kuitenkin perusteltua, sillä HE 95/1993 mukaan rangaistusvastuu pitäisi koskettaa kaikkia sellaisia rikoksia, joissa kysymys on suhteellisen huolellisesti suunnitellusta toiminnasta, jolloin seuraamuksen ennalta estävä teho on suurimmillaan. Myös taloudellisen rikollisuuden osalta tarvetta puoltaa säännösten väljyys.⁵²

5.2.3 Hallituksen esitys 138/2011 vp

Oikeusministeriö asetti 3.12.2010 uuden työryhmän pohtimaan rikoslain itsepesua koskevan rajoitussäännöksen (RL 32:11§) ja menettämisseuraamuksia (RL 32:12§) koskevan säännöksen muutosmahdollisuuksia. Työryhmä ehdotti lain muuttamista siten, että törkeän

⁴⁹ Kts. Päätös, jossa pohdittu tahallisuutta. KKO:2009:59.

⁵⁰ Sahavirta 2008. 172.

⁵¹ Sahavirta 2008. 172.

⁵² HE 285/2010 vp. 11.

rahanpesun osalta voitaisiin tuomita esirikoksen lisäksi törkeästä rahanpesusta, mikäli rahanpesu muodostaisi moitittavamman osan rikoksesta. Lisäksi menettämisseuraamukset sovitettaisiin yhteen siten, että asianomistajan oikeudet turvattaisiin entistä paremmin.⁵³

5.2.3.1 Itsepesu

Oikeusministeriö pyysi lausuntoja 19 viranomaiselta, joista 12 vastasi. Suurin osa vastauksista oli myönteisiä, mutta osa vahvasti koko itsepesun kriminalisointia vastaan. Korkeimman oikeuden lausunnon mielestä ehdotettu muutos ei olisi riittävä, vaan muutoksia pitäisi tehdä myös rahanpesun konfiskaatiota koskevaan säännökseen. Keskusrikospoliisin lausunnon mukaan itsepesun kriminalisointi tulisi toteuttaa yksinkertaisesti kumoamalla koko rajoitussäännös.⁵⁴

Lopullisen säännöksen (187/2012) mukaan itsepesu voidaan soveltaa, kun kyseessä on törkeä rahanpesu ja mikäli rahanpesu muodostaa olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Lakiehdotus 16.12.2011 oli samansisältöinen ja tuli voimaan 1.5.2012. Hallituksen esityksessä säännöstä perusteltiin sillä, että sitä voitaisiin soveltaa tilanteissa, joissa törkeästä rahanpesusta tuomittaisiin ankarampi rangaistus kuin esirikoksesta.⁵⁵ Tarkoituksena on, ettei vähäinen avunanto esirikokseen vapauta rahanpesua koskevasta vastuusta.

Lainsäätäjien tarkoituksena oli säätää rahanpesusta mahdollisimman tarkka pykälä, josta kaikki mahdolliset tekotavat tulevat ilmi. Lisäksi yleisesti on pyritty välttämään symbolisen lainsäädännön luomista, eli lainsäädäntöä, jota ei koskaan tulla soveltamaan. Rajoitussäännöksiin päätettiin kuitenkin vahvistaa lakitasoiseksi säädäntö, jossa rikoksen tekijä voidaan tuomita. Onko näin lavean sanamuodon tarkoitus, että tuomion antaja voi halutessaan tuomita tai jättää tuomitsematta kyseiseen säännökseen soveltuvan rikosentekijän? Onko tällaisen säännöksen säätäminen minkään periaatteiden mukaista?

Kuten Raisa Baliali maisteritutkielmansa Rahanpesun rangaistusvastuun alan rajoitussäännökset tiivistelmässä sanoo; ”Suomessa rahanpesua on perinteisesti pidetty

⁵³ HE 138/2011 vp. 1.

⁵⁴ HE 138/2011 vp. 11 ja 12.

⁵⁵ HE 138/2011 vp. 12.

esirikoksen rankaisemattomana jälkitekona, silloin kun esirikoksen tekijä pesee omalla rikoksellaan saamansa rikoshyödyn”. Balialin mukaan uudessa 1.5.2012 voimaan tullessa lainmuutoksessa (187/2012) ”itsepesu on kriminalisoitu niin suppeasti, ettei siitä ole tiettävästi tuomittu vielä kertaakaan”.⁵⁶

Balialin mukaan itsepesun osalta laki ei ole kansainvälisiä velvoitteita täyttävä ja hän ehdottaakin samaa kuin keskusrikospoliisi lausunnossaan työryhmän esitykseen, eli koko rikoslain 32 luvun 11§ kumoamista kokonaisuudessaan. Balialin mielestä ”Tällainen lainsäädäntöratkaisu ilmentäisi nollatoleranssia kaikenlaista rahanpesua kohtaan tekemällä rikoshyödystä käyttökeltvotonta aivan kaikissa käsissä.”⁵⁷

Lisäksi herää kysymys siitä, miksi itsepesusta ei ole säädetty rangaistavaa, jos kyse on perusmuotoisesta rahanpesusta? Rajoitussäännöksen (RL 32:11§) mukaan henkilö voidaan tuomita vain 7§ mukaisesta rikoksesta. Jos kerran itsepesu on pitänyt säätää rangaistavaksi, niin sen olisi voinut säätää ehdottomaksi ja koskemaan myös perusmuotoista rahanpesua.

5.2.3.2 Menettämisseuraamukset

Menettämisseuraamusten osalta pykälään ehdotettiin säädettäväksi uusi 3. momentti, jolla sovitetaan yhteen rahanpesun kohteen konfiskaatio ja mahdollinen asianomistajan korvausvaatimus. Eli tarkoituksena turvata asianomistajan vaatimukset, niin edunpalautusten kuin vahingonkorvauksien osalta rahanpesusta tuomitulta takavarikoidulla omaisuudella.⁵⁸

Säännös mahdollistaa yksinkertaisesti pestyyn omaisuuteen puutumisen ja siihen liittyvän edunpalautuksen rikoksen uhrille samaan tapaan kuin kätkemisrikoksessa. Lisäksi säännös mahdollistaa sen, että asianomistajan mahdollinen korvausvaatimus kyetään yhteensovittamaan konfiskaation kanssa.⁵⁹

⁵⁶ Baliali 2018. II.

⁵⁷ Baliali 2018. II.

⁵⁸ HE 138/2011 vp. 12.

⁵⁹ HE 138/2011 vp. 12.

Asianomistajalle korvattava omaisuus tulee kuitenkin olla ”laadultaan sopivaa”. KKO:2015:54 perusteluissa laadultaan sopivaan otetaan kantaa seuraavalla tavalla: ”Lainkohdassa mainittu ilmaisu ”laadultaan sopiva” viittaa siihen, että asianomistajan vaade voi saada etusijan lähinnä vain silloin, kun kyseessä on raha. Ei nimittäin olisi mielekästä mahdollistaa edunpalautusta sellaiseen omaisuuslajiin, jota asianomistaja ei ole alkuaan omistanut. Jos omaisuus tuomitaan valtiolle menetetyksi, esirikoksella loukatulla olisi kuitenkin oikeus saada vahingonkorvausta tai edunpalautusta vastaava määrä valtion varoista siten kuin 10 luvun 11§:n 2 momentissa säädetään.”.

Toinen vaihtoehto omaisuuden pois saamiseksi olisi rikoslain 10 luvun 2§ hyödyn menettäminen ja RL 10:3§ laajennetun hyödyn menettäminen. Rikoslain 32 luvun 12§ säännös syrjäyttää erityissäännöksenä 10 luvun pykälät. Pykälien suhdetta ja soveltuvuutta on pohdittu tarkemmin KKO:2012:60 perusteluissa. Kyseisissä perusteluissa pohditaan myös tarkemmin menettämisseuraamuksia ja niiden soveltuvuutta.

Taloudellinen hyöty on ammattimaisen ja järjestäytyneen rikollisuuden keskeinen motiivi ja törkeissä rahanpesurikoksissa on useimmiten kyseessä erittäin suuri taloudellinen hyöty. Tähän hyötyyn puuttuminen ja sen pois saaminen ovat ainoa todellinen rangaistus rahanpesuun syyllistyneille ja pesusta hyötyneille.⁶⁰

⁶⁰ Nokkonen 2019. Dia 2.

6 RAHANPESUN SELVITTELYKESKUS JA SEN TOIMINTA LYHYESTI

Rahanpesun selvittelykeskus on Keskusrikospoliisiin vuonna 1998 perustettu yksikkö, jonka tärkein tehtävä on estää ja selvittää rahanpesua sekä terrorismin rahoittamista. Rahanpesun selvittelykeskus toimii Lain rahanpesun ja terrorismin estämisestä (28.6.2017/444) sekä Lain rahanpesun selvittelykeskuksesta (28.6.2017/445) mukaisesti. Rahanpesun selvittelykeskuksen tehtävät on lueteltu lain (28.6.2017/445) 2 §:ssä.⁶¹

Rahanpesun selvittelykeskuksen ja siellä työskentelevän selvittelyryhmän tehtäviin kuuluu ilmoitusten kirjaaminen rahanpesurekisteriin epäilyttävistä liiketoimista, niiden esiselvittäminen, poliisitutkinta ja tarpeen mukaan esitutkintaan saattaminen. Lisäksi tehtäviin kuuluu kotimaisiin ja kansainvälisiin tiedusteluihin vastaaminen, sekä yhteistyö eri sidosryhmien kanssa.⁶²

Selvittelykeskuksessa toimii myös terrorismin rahoituksen torjunnan ja varojen hallinnollisen jäädyttämisen ryhmä, eli TERHA-ryhmä. TERHA-ryhmä käsittelee ja analysoi nimensä mukaan terrorismiin ja sen rahoittamiseen liittyvät ilmoitukset, päättää varojen jäädyttämisestä terrorismiin torjumiseksi sekä hankkii tietoja terrorismin torjunnan kannalta kiinnostavista kohteista.⁶³

Lisäksi selvittelykeskuksessa toimii analyysiryhmä, jonka tehtävänä on tuottaa yksikön operatiivisia ja strategisia analyysejä, tilastoja, vuosikertomuksia sekä kehittää tietojärjestelmiä.⁶⁴

⁶¹ Poliisin internetsivu - rahanpesun selvittelykeskus

⁶² Poliisin internetsivu - rahanpesun selvittelykeskus

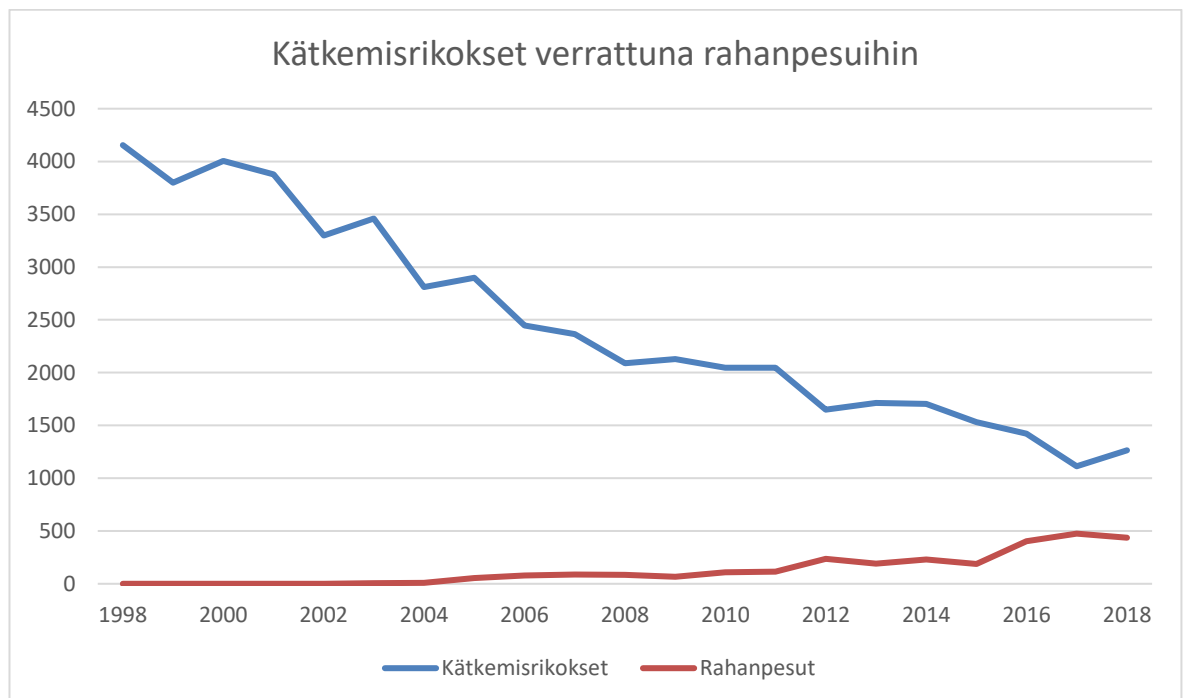
⁶³ Poliisin internetsivu - rahanpesun selvittelykeskus

⁶⁴ Poliisin internetsivu - rahanpesun selvittelykeskus

7 KÄTKEMISRIKOSTEN JA RAHANPESUJEN MÄÄRÄT SUOMESSA JA NIIDEN KEHITYS

Taulukoissa käsitellyt rikosnimikkeiden määrät on poimittu 26.4.2019 poliisihallituksen ylläpitämästä poliisin valtakunnallisesta tulostietojärjestelmästä (PolStat), jonne kerätään tilastotietoja poliisin toiminnan suunnittelemista, seurantaan ja kehittämistä varten.

Taulukko 1



Taulukossa 1:

Kätkemisrikokset = kätkemisrikos (RL 32:1§), törkeä kätkemisrikos (RL 32:2§), ammattimainen kätkemisrikos (RL 32:3§), tuottamuksellinen kätkemisrikos (RL 32:4§) ja kätkemisrikkomus (RL 32:5§)

Rahanpesut = rahanpesu ja rahanpesun yritys (RL 32:6§), törkeä rahanpesu ja törkeän rahanpesun yritys (RL 32:7§), tuottamuksellinen rahanpesu (RL 32:8§) ja rahanpesurikkomus (RL 32:10§). (Ei salahanketta törkeän rahanpesun tekemiseksi (RL 32:9§))

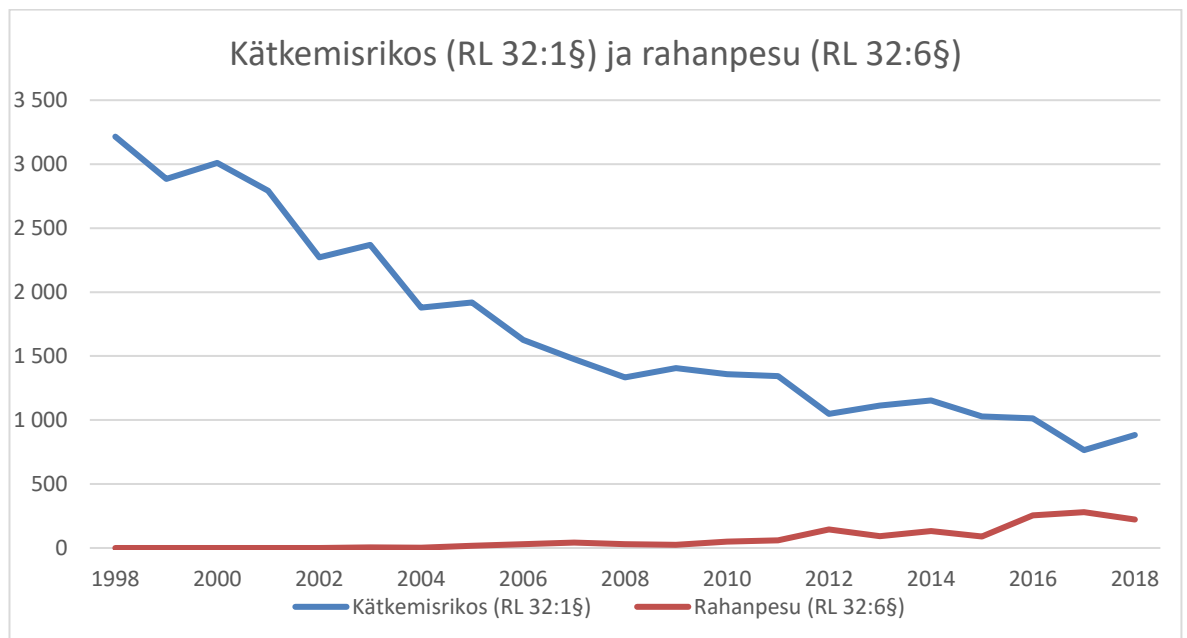
Taulukosta 1 on havaittavissa kätkemisrikosten määrän vähentyneen selvästi viimeisen 20 vuoden aikana noin 4000:sta noin 1250 kappaleeseen. Samalla rahanpesut ovat lisääntyneet

vuodesta 2003, kun rahanpesu säädettiin rangaistavaksi rikoslaissa. Rahanpesujen määrät ovat vuosittain Suomessa hieman alle 500 kappaleen.

Taulukossa 1 on nähtävissä pieni tiputus kätkemisrikosten määrissä ja nousu rahanpesujen määrissä vuosien 2011 ja 2012 välillä, kun rikoslain rahanpesupykälät uudistuivat ja rahanpesun rangaistusvastuun alaa laajennettiin. Määrien muutos on kuitenkin hyvin pientä ja vuodesta 2012 seuraavat 2-3 vuotta on pysytty lähes samoissa lukemissa.

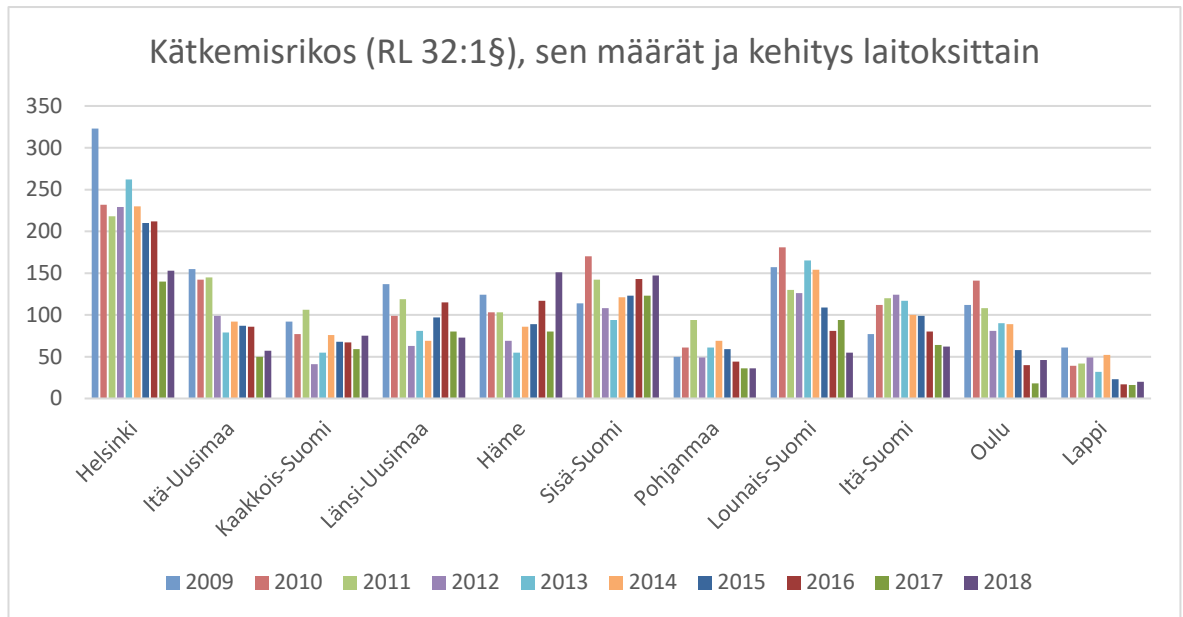
7.1 Kätkemisrikos (RL 32:1§) verrattuna rahanpesuun (RL 32:6§)

Taulukko 2

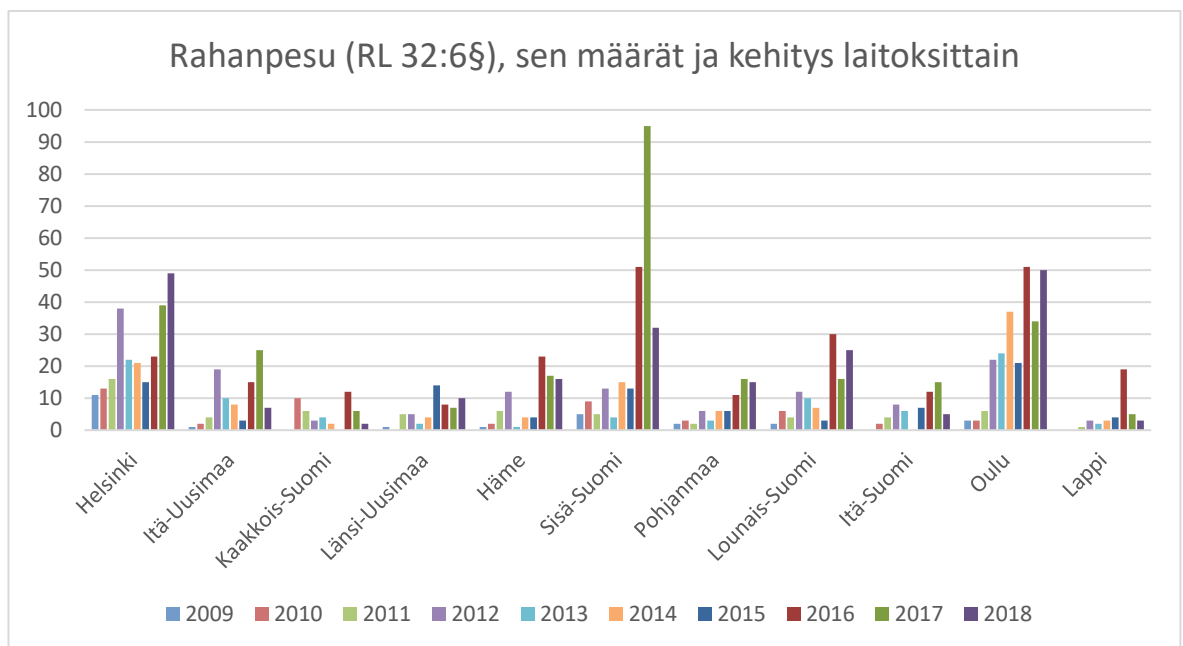


Taulukkoa 2 voi verrata kuten Taulukkoa 1.

Taulukko 3



Taulukko 4



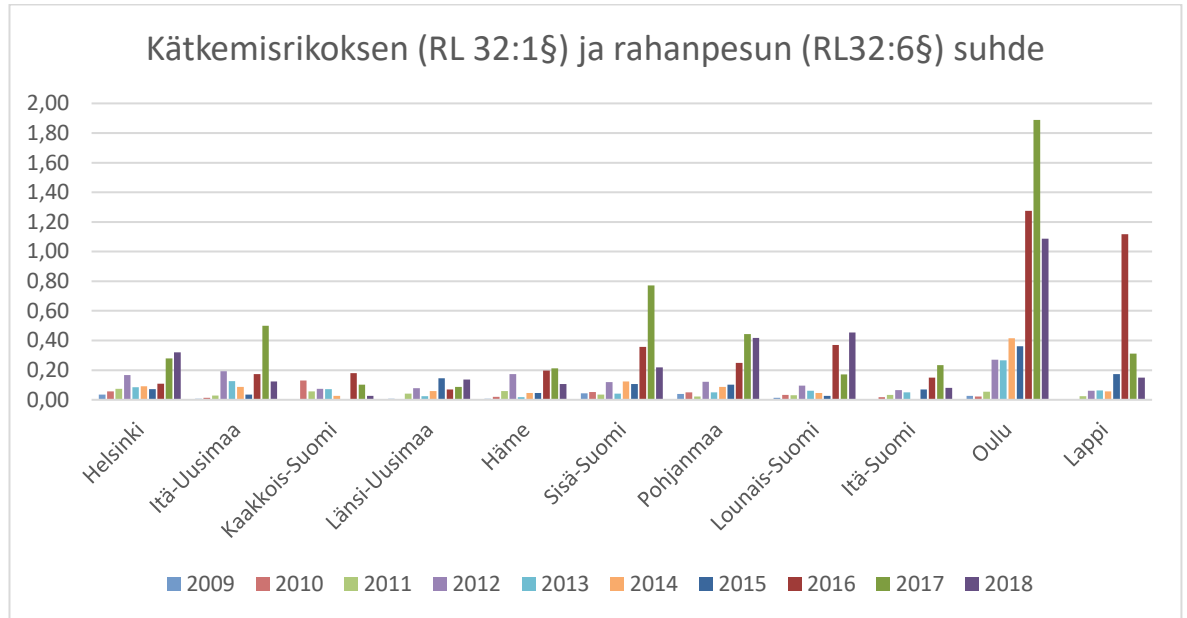
HUOM! Taulukoissa 3 ja 4 eri pystyarvot (0-350 JA 0-100).

Taulukossa 3 on havaittavissa perusmuotoisen kätkemisrikoksen määrien olleen laskussa pääosin kaikilla poliisilaitoksilla viimeisten 10 vuoden aikana. Kaakkois-Suomessa, Hämeessä sekä Sisä-Suomessa määrät ovat kuitenkin olleet melko tasaisia.

Taulukossa 4 on nähtävissä rahanpesun määrien olleen nousussa jokaisella poliisilaitoksella. Kätkemisrikoksen ja rahanpesun suhde (taulukko 3 - taulukko 4) näyttäisi olleen vain

Oulussa pysyvästi oikean suuntainen. Oulussa rahanpesuja on ollut vuosina 2016-2018 enemmän kuin kätkemisrikoksia. Eroa auttaa selventämään seuraava taulukko (Taulukko 5).

Taulukko 5

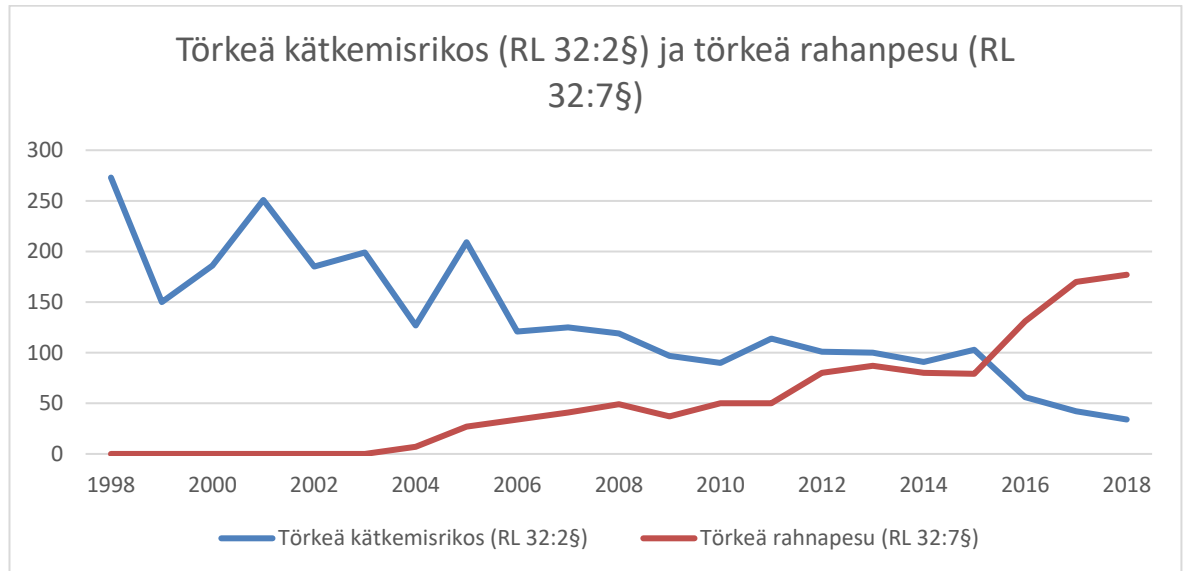


Taulukko 5 tiedot on laskettu jakamalla rahanpesun määrät kätkemisrikoksen määrillä. Suhdeluvun ollessa suurempi kuin 1 on rahanpesuja ollut enemmän kuin kätkemisrikoksia.

Tästä suhdeluvusta on selvästi nähtävissä Oulun poliisilaitoksen tutkivan alueellaan enemmän (1,0-1,9 kertaisesti) rahanpesuja kuin kätkemisrikoksia. Muilla poliisilaitoksilla suhde näyttäisi olevan alle 1 (pl. Lappi vuonna 2016), eli kätkemisrikoksia tutkitaan enemmän kuin rahanpesuja.

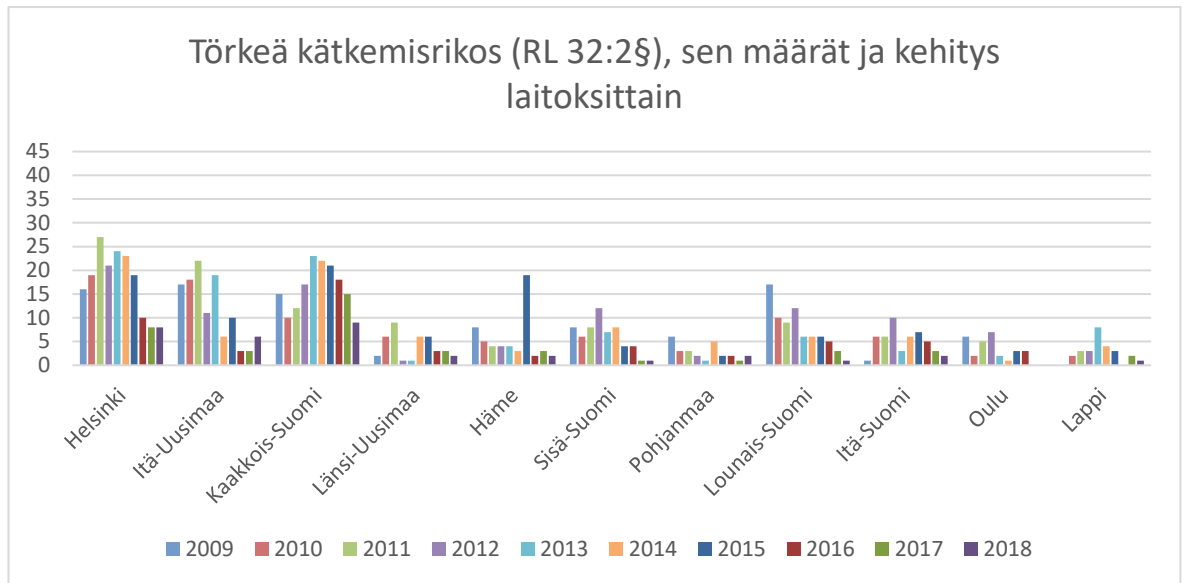
7.2 Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2§) verrattuna törkeään rahanpesuun (RL 32:7§)

Taulukko 6

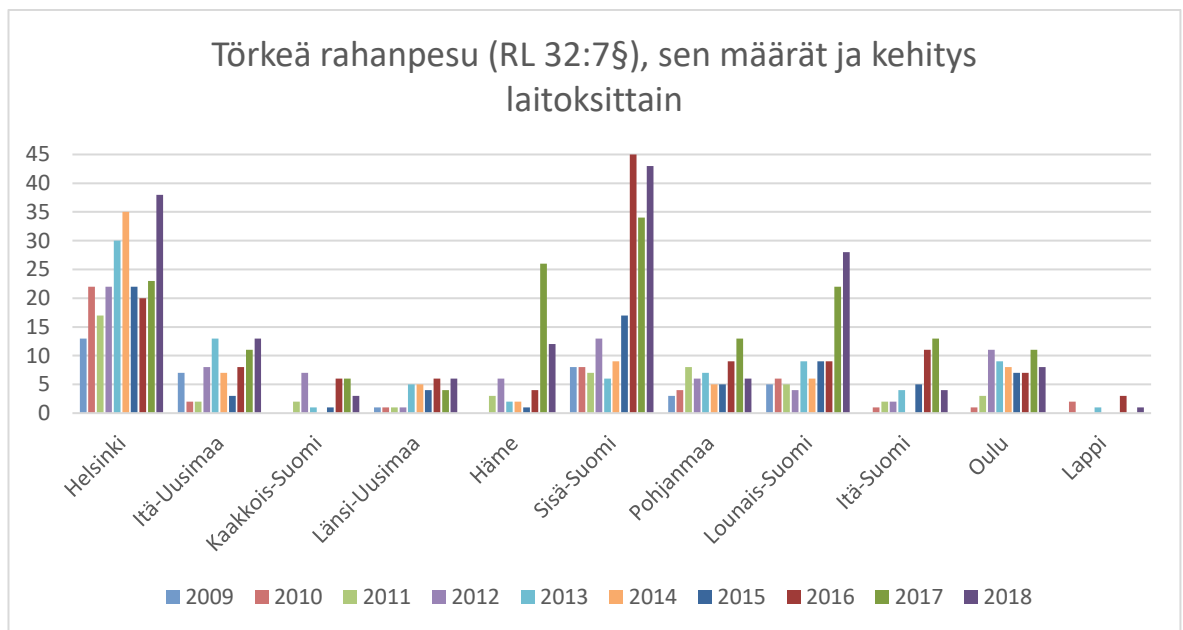


Törkeiden kätkemisrikosten määrät ovat laskeneet yli 250 kappaleesta alle 50 kappaleeseen viimeisten 20 vuoden aikana. Vastaavasti törkeiden rahanpesujen määrät ovat nousseet tasaisesti vuodesta 2003, jolloin rahanpesu säädettiin rangaistavaksi rikoslaissa. Kvalifioiduissa tekemuodoissa kuvaajat ovat lähempänä tosiaan kuin perusmuotoisten ja risteävät vuosien 2015 ja 2016 välillä niin kuin taulukosta 6 on nähtävissä. Taulukon 6 mukaan törkeitä rahanpesuja on ollut vuonna 2018 yli 5 kertaa enemmän kuin törkeitä kätkemisrikoksia.

Taulukko 7

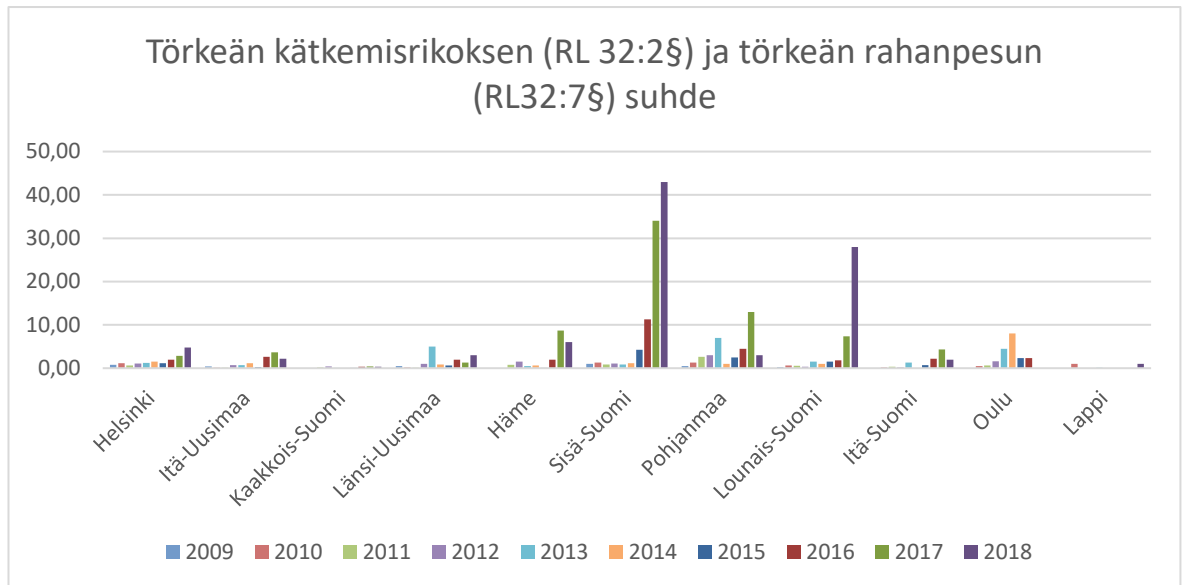


Taulukko 8

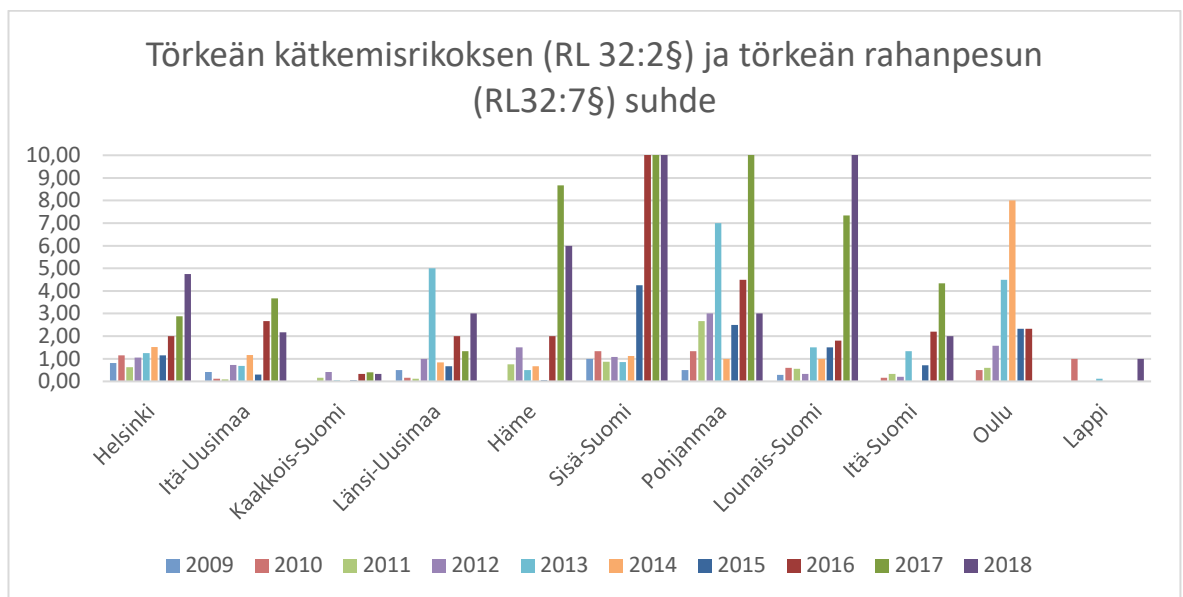


Törkeiden kätkemisrikosten ja törkeiden rahanpesujen määriä poliisilaitoskohtaisesti tutkittaessa (taulukot 7 ja 8, joissa pysty-arvo sama) on nähtävissä, että törkeiden kätkemisrikosten määrät ovat vähentyneet ja törkeiden rahanpesujen määrät lisääntyneet lähes jokaisella poliisilaitoksella. Kaakkois-Suomessa nimikkeiden suhde kuitenkin poikkeaa selvästi muista. Kaakkois-Suomessa käsitellään edelleen 3-4 kertainen määrä törkeitä kätkemisrikoksia kuin törkeitä rahanpesuja. Kyseinen poikkeama on nähtävissä myös taulukoissa 9 ja 10.

Taulukko 9



Taulukko 10



Taulukoissa 9 ja 10 tiedot on laskettu jakamalla törkeän rahanpesun määrät törkeän kätkemisrikoksen määrällä. Taulukko 10 on suurennos taulukosta 9 (pystyarvo 0-10, eikä 0-50), josta erot ovat paremmin nähtävissä. Taulukoista ei ole nähtävissä Oulun poliisilaitoksen todellista tilannetta vuonna 2017 ja 2018, sillä Oulussa ei tuolloin tutkittu yhtään törkeää kätkemisrikosta, mutta törkeitä rahanpesuja tutkittiin 11 ja 8 kappaletta. Sama tilanne on myös Lapin poliisilaitoksen nimikkeiden suhteessa vuonna 2016. Tällöin Lapin poliisilaitoksella ei tutkittu yhtään törkeää kätkemisrikosta, mutta törkeitä rahanpesuja tutkittiin 3 kappaletta.

Kuten taulukosta 9 ja 10 on nähtävissä tilanne näyttäisi olevan hyvä ainakin Sisä-Suomen, Pohjanmaan ja Lounais-Suomen poliisilaitoksilla, joissa on taulukoiden mukaan tutkittu vuositasolla yli 10 kertainen määrä törkeitä rahanpesuja verrattuna törkeisiin kätkemisrikoksiin.

7.3 Yhteenveto ja johtopäätöksiä

Taulukoiden perusteella voidaan todeta suunnan olevan oikea, eli rahanpesut ovat lisääntyneet ja kätkemisrikokset vähentyneet etenkin viimeisimmän lakimuutoksen (2011/191) jälkeen. Kvalifioitujen tekemuotojen osalta kätkemisrikoksen ja rahanpesun suhde näyttäisi olevan jo paremmilla linjoilla ja kätkemisrikosten määrän laskevan edelleen vuosittain. Vuonna 2011, kun rahanpesun soveltamisalaa laajennettiin, oli törkeitä kätkemisrikoksia lähes 2,5 kertainen määrä (114-50) törkeisiin rahanpesuihin nähden. Vuoden 2015 jälkeen suhde saatiin käännettyä toisin päin ja nyt vuonna 2018 törkeitä rahanpesuja on tutkittu 5,2 kertaa enemmän (117-34) kuin törkeitä kätkemisrikoksia. Tällaiseen suhteeseen pitäisi päästä perusmuotoistenkin tekojen osalta. Kätkemisrikoksia on vuonna 2018 tutkittu edelleen lähes 4 kertainen määrä (883-223) rahanpesuun nähden, vaikka rahanpesu on rikoslaissa määritelty ensisijaiseksi nimikkeeksi.

Pyrin löytämään eri poliisilaitosten tilastoja vertailemalla eroja tutkintamäärien suhteissa. Tilanne näytti alkuun kohtalaisen tasaiselta, mutta selviä poikkeamia löytyi. Oulun poliisilaitos poikkesi selvästi perusmuotoisten nimikkeiden suhteissa. Oulun poliisilaitos on viime vuosina tutkinut alueellaan enemmän (1,0-1,9 kertaisesti) rahanpesuja kuin kätkemisrikoksia. Muilla poliisilaitoksilla kätkemisrikoksia tutkittiin edelleen enemmän kuin rahanpesuja.

Kvalifioiduissa tekemuodoissa laitosten väliset erot olivat massiivisia. Sisä-Suomen poliisilaitoksella on vuonna 2018 tutkittu noin 40 kertaa enemmän (ja vuonna 2017 yli 30 kertaa enemmän) törkeitä rahanpesuja kuin törkeitä kätkemisrikoksia. Lounais-Suomessakin vastaava luku on ollut lähes 30. Yleisesti suhde oli noussut kaikilla muilla paitsi Kaakkois-Suomen ja Lapin poliisilaitoksilla. Lapin poliisilaitoksen osalta tietoja ei ole kuitenkaan riittävästi alhaisten rikosmäärien vuoksi, jotta niitä voitaisiin tutkia. Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen osalta tilanne näyttää huolestuttavalta ja muutosta tarvittaisiin. Kaakkois-

Suomessa on viimeisen kolmen vuoden aikana tutkittu keskimäärin kolme kertaa enemmän törkeitä kätkemisrikoksia kuin törkeitä rahanpesuja. Tämä suhde on täysin päinvastainen, kuin muilla poliisilaitoksilla. Perusmuotoisia kätkemisrikoksia Kaakkois-Suomessa tutkitaan yli 10 kertainen määrä rahanpesuun verrattuna. Koko Suomessa vastaava luku on alle 4,5.

Muiden poliisilaitosten tilanne on mielestäni hyvä ja ainakin kääntymässä oikeaan suuntaan. Kaakkois-Suomen poliisilaitoksen osalta tilanne vaatisi toimia, jotta käsiteltävien nimikkeiden suhteet saataisiin käännettyä oikeaan suuntaan.

8 ESIMERKKITAPAUKSIA

Pyrim valitsemaan käsittelyyn muutaman mielenkiintoisen tapauksen, jossa on pohdittu kätkemisrikoksen ja rahanpesun eroja. Osa tapauksista on käynyt vähintään alimman oikeusasteen läpi, ja osa on vasta menossa oikeuden käsittelyyn.

8.1 Itä-Suomen hovioikeus 18/117282 ⁶⁵

Tapauksessa A oli tavannut puistossa tälle ennestään tuntemattomat C, D ja E:n. He olivat sopineet A:n kanssa siirtävänsä 6000 euroa tämän tilille ja A kävisi sitten nostamassa kyseiset varat tililtään saaden siitä 350 euron palkkion. A oli toiminut kuten oli sovittu.

Etelä-Savon Käräjäoikeudessa syyttäjä vaati A:lle rangaistusta rahanpesusta ja toissijaisena kätkemisrikoksesta edellä mainitulla teonkuvauksella. Vastaaja on kuitenkin kiistänyt tienneensä rahojen alkuperää ja täten kiistänyt syytteen.

Käräjäoikeudessa 16.11.2017 oli katsottu A:n syyllistyneen toiminnallaan tuottamukselliseen kätkemisrikokseen ja rangaistukseksi määrättiin 60 päivää vankeutta. A:n kertomusta siitä, että tuntemattomat romanihenkilöt olivat pyytäneet häneltä apua pankkikortin rikkoontumisen vuoksi, voitiin pitää asiaan vaikuttavilta osilta luotettavana. Ottaen huomioon olosuhteen ja siirrettyjen varojen määrän A:lla on ollut kuitenkin syytä epäillä varojen alkuperää.

Syyttäjä on vaatinut A:n tuomitsemista syytteen mukaan rahanpesusta 4 kk ehdottomaan vankeusrangaistukseen. A on vaatinut rangaistuksen lieventämistä sakoksi.

Syyttäjä on hovioikeudessa katsonut, että A:n on ollut tarkoitus syytteessä kerrotulla menettelyllään hankkia itselleen tai toiselle hyötyä tai peittää tai häivyttää omaisuuden laitton alkuperä tai avustaa rikosentekijöitä välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset.

Päätöksessä kätkemisrikoksen ja rahanpesun eroista viitataan oikeuskirjallisuuteen: ”Oikeuskirjallisuudessa on katsottu edelleen, että vaikka kätkemisrikosten ja

⁶⁵ <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/ho/2018/i-sho2018117282>

rahanpesurikosten tunnusmerkistöt ovat päällekkäisiä, tunnusmerkistöjen erillisyyttä puoltaa voimakkaasti se, että kätkemisrikosten ja rahanpesurikosten tyyppitapaukset eroavat varsin paljon toisistaan (Sahavirta: Rahanpesu rangaistavana tekona, Jyväskylä 2008 s. 152). Lain esitöiden mukaan tyypillinen kätkemisrikos on varastetun matkapuhelimen ostaminen selvästi alihintaan, kun taas rahanpesun tyypillinen tekomuoto on huumausainerikoksella saatujen varojen muodon muuttaminen useampaan otteeseen, esimerkiksi ensin talletuksiksi ja sitten ehkä osakkeiksi (HE 53/2002 s. 19).”

Olosuhteet huomioon ottaen on katsottu, että A:n on täytynyt ymmärtää, että kyseiset varat ovat varsin todennäköisesti rikoksella hankittuja. Oikeuskirjallisuuden mukaan tahallisuuden voinee täyttää rikostunnusmerkistön olosuhteiden osalta se, että tekijä suhtautuu hyväksyvästi tai ilmeisen välinpitämättömästi mahdollisuuteen, että omaisuus, jota hän ottaa vastaan, on rikoksella saatua. Lisäksi A on saanut toiminnallaan itselleen taloudellista hyötyä. A:n motiivina menettelylleen tuskin on ollut tarkoitus peittää tai häivyttää omaisuuden laitonta alkuperää.

”Näin ollen A on ottanut vastaan pankkitililleen rikoksella hankittua rahaa ja välittänyt ne rikosentekijöille hankkiakseen itselleen taloudellista hyötyä. Tällä menettelyllään A on syyllistynyt tahalliseen rahanpesurikokseen.” Hovioikeus luki lopullisen syytteen rahanpesusta 26.4.2018 rangaistuksella 3 kk vankeutta.

Kyseisessä päätöksessä on mielestäni kuvattu hyvin kätkemisrikoksen ja rahanpesun suhdetta toisiinsa, sekä kynnystä käyttää rahanpesu nimikettä ”tyypillisessä kätkemisrikoksessa” Kyseisiä tyyppitapauksia ei mielestäni tulisi käyttää, sillä ne on luotu ennen rahanpesun (4.3.2011/191) uusinta muutosta. Tämän kaltaisia päätöksiä tulee toivottavasti lisää, jonka seurauksena oikeuskäytäntö saa oikean suunnan.

8.2 Vaasan hovioikeus 19/114231

Tapaus Vaasan HO 29.3.2019 19/114231 on viimeisin löytämäni hovioikeuden ratkaisu, jossa käräjäoikeudessa syyksi luettu rahanpesu on muutettu kätkemisrikokseksi.

Tapauksessa A otti vastaan säilytettäväksi varastettuja työkoneita ym. tavaraa. Syyttäjä on vaatinut A:lle rangaistusta rahanpesusta, sillä A on ottanut vastaan ja pitänyt hallussaan B:n tekemällä anastusrikoksella haltuun saamia rakennustyökoneita sekä latureita.

A:ta ei olla saatu paikalle käräjäoikeuden istuntoon, joten käräjäoikeudessa on muiden todisteiden osalta katsottu A:n syyllistyneen rahanpesuun ja rangaistus on sakkoa.

A kuitenkin valitti asiasta hovioikeuteen, jossa asia käsiteltiin uudelleen. Syyttäjä on vastustanut syyksilukemisen muuttamista.

Syyttäjä ei ole esittänyt selvitystä siitä, että varastetun omaisuuden siirto epäilylle olisi jollain tavalla vaikuttanut heikentävästi mahdollisuuksiin tunnistaa sen alkuperä ja epäillä sitä anastetuksi. Eikä asiassa ei ole ilmennyt, että anastetun omaisuuden vastaanottaja tai tavaroiden luovuttaja olisi hyötynyt tai että heillä olisi ollut hyötymistarkoitus. Tämän vuoksi kyseessä ei ole ollut RL 32 luvun 6§:n 1 kohdan mukaisesta rahanpesusta.

Täten Vaasan Hovioikeus on katsonut A:n syyllistyneen kätkemisrikokseen. A vapautettiin aiemmin tuomitusta sakkorangaistuksesta ja hänen katsottiin kärsineen rangaistuksensa edellisen tuomion yhteydessä.

Mielestäni tuomion perusteluissa ei ole perusteltu riittävästi sitä, minkä takia kyseessä ei ole rahanpesu vaan kätkemisrikos. Vaikuttaa siltä, että nimike olisi voinut pysyä, jos syyttäjän vaatimukset olisivat olleet kattavammat. Hovioikeudessa vaatimuksena oli edelleen sama, mutta perusteluina seuraavaa: ”A on myöntänyt, että hän on tullut tietoiseksi siitä, että omaisuus oli saatu rikoksen kautta. Omaisuutta on ollut suhteellisen paljon ja sen kokonaisarvo suhteellisen korkea. A on ottanut omaisuuden vastaan ainakin avustaakseen tekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset.” Mielestäni syyttäjän vaatimus kyseisessä asiassa osoittaa sen, että syyttäjä on ollut varma tuomion pysymisestä rahanpesuna. Mikäli syyttäjällä olisi herännyt epäily jutun kaatumisesta, olisi hän kirjoittanut tarkemmat vaatimukset ja perustelut sitoen tapahtuman rahanpesun tunnusmerkistöön.

Vastaava tapaus Lehtilän 2016 päivittämässä rahanpesurikokset oikeuskäytännössä teoksessa. Tapaus 20.⁶⁶

8.3 Törkeä kätkemisrikos rajalta ⁶⁷

Poimin mm. Ylen uutisista (2.4.2019) rajavartiolaitoksen tutkiman törkeän kätkemisrikoksen. Tapauksessa Euroopasta varastettuja autoja on yritetty kuljettaa Suomen kautta Venäjälle. Tapaukset paljastuneet itärajan rajanylityspaikoilla Vaalimaalla ja Nuijamaalla maaliskuussa 2019.

Kiinnostukseni heräsi, kun luin rajavartiolaitoksen tutkivan kahta törkeää kätkemisrikosta. Uutisen mukaan tapaukset eivät liity toisiinsa, mutta kummassakin on taustalla rikollisorganisaatio. Viimeistään tässä kohtaa ajattelin, että eikö nimikkeen kuuluisi olla törkeä rahanpesu eikä törkeä kätkemisrikos?

Uutisen mukaan ensimmäisessä tapauksessa autoa kuljettaneet noin 30 vuotiaat ukrainalaiset mies ja nainen vangittiin. Esitutkinnassa selvisi, että auto oli varastettu Italiasta helmikuun lopussa ja siihen oli tehty lukuisia muutoksia, joilla auton identiteettiä oli häivytetty. Autosta oli esimerkiksi yritetty muuttaa yksilöivää runkonumeroa. Toinen tapaus oli ollut vastaava.

Uutisen mukaan Kaakkois-Suomen rajavartioston rikostorjuntayksikkö epäilee, että ”toiminta on ollut erittäin tarkasti johdettua ja ammattimaista”. Lisäksi esitutkinnan perusteella epäillään, että ”auton kuljettajalle on maksettu työstä usean kuukauden normaalia palkkaa vastaava korvaus”.

Uutisen perusteella on täysin selvää, että kyseinen rikosnimike on tutkittavaan asiaan liittyen täysin väärä. Mielestäni näin laajamittaisen anastetun omaisuuden muuntamisen, häivyttämisen ja siitä hyötymisen pitäisi ehdottomasti olla tutkittavana törkeänä rahanpesuna.

⁶⁶ Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. 64.

⁶⁷ Yle uutiset 2019: Euroopasta varastettuja autoja jäänyt kiinni itärajalta.

Asiasta uutista enempää tietämättä uskoisin, että kyseessä olisi ollut yksi esirikos (auton anastaminen), sekä useita rahanpesuja (+muita mahdollisia nimikkeitä). Uskoisin, että kyseessä on ollut useita tekijöitä matkan varrella, joista mahdollisesti kaikki ovat syyllistyneet rahanpesuihin. Seuraava on vain omaa pohdintaani:

1. Tekijä on tehnyt esirikoksen, eli anastanut omaisuuden.
2. Tekijä on ottanut omaisuuden haltuunsa, mahdollisesti kätkemis- ja hyötymistarkoituksessa.
3. Tekijä on ammattilainen, joka muuntaa ja häivyttää omaisuuden identiteettiä hyötymistarkoituksessa.
4. Tekijä on muuli, joka kuljettaa anastetun omaisuuden ja näin häivyttää omaisuuden alkuperää hyötymistarkoituksessa.
5. Tekijä on kaiken tämän toimeksiantaja, joka pysyy ylemmällä tasolla. Hän mahdollisesti rahoittaa toimintaa rikoksella saadulla omaisuudella ja hyötyy tällaisesta liiketoiminnasta.
6. Tekijä on vastaanottaja, eli edellisen tekijän asiakas, joka on tilannut itselleen tai myytäväksi omaisuutta. Hän mitä todennäköisimmin tietää saamansa omaisuuden anastetuksi, mutta hyötyy edullisesta hinnasta.

Nämä edellä mainitut toimijat ovat mahdollisesti olleet mukana asiassa, ja kaikki ovat mahdollisesti syyllistyneet rahanpesuun omalla vastualueellaan, eli eri rikoksina. Kuten jo aiemmin kirjoitin niin jo pelkkä anastetun omaisuuden haltuun ottaminen, esimerkiksi hyötymis- tai peittämistarkoituksessa on rangaistavaa rahanpesuna. On mielenkiintoista nähdä, millaiseen tuomioon asiassa päädytään.

Vastaava tapaus vuodelta 2015. Tapauksessa Yhdysvalloista oli anastettu 32 000 euron arvoinen BMW-henkilöauto, joka jäi kiinni Imatran rajanylityspaikalla. Auto oli kuljetettu meriteitse Suomeen ja rikostorjuntayksikön haaviin se jäi venäläisen autonkuljetusauton kyydistä. Tarkastuksen yhteydessä Yhdysvaltojen rekisteriotetta epäiltiin vääräksi. Asiasta kirjattiin törkeä kätkemisrikos, mutta esitutkinta lopetettiin, kun ei saatu selville tietoja,

joiden perusteella kuljettaja olisi tiennyt auton olleen varastettu.⁶⁸ Sitä en osaa sanoa onko kyseisessä tapauksessa harkittu törkeää rahanpesua, mutta tämän uutisen perusteella uskon, että tapauksessa on ollut kyse ainakin anastetun omaisuuden siirtämisestä peittämistarkoituksessa.

⁶⁸ Yle uutiset 2015: Yhdysvalloissa varastettu auto jäi kiinni Imatran rajanylityspaikalla.

9 LAADULLINEN TUTKIMUS JA HAASTATTELUT

Päätin hankkia lisää aineistoa tutkimukseeni laadullisen tutkimuksen menetelmällä, eli haastattelemalla rahanpesuun perehtyneitä asiantuntijoita, joilta uskoin saavani parhaat vastaukset tutkimuksen kannalta olennaisiin kysymyksiin.

Suoritin strukturoidun haastattelun, eli lomakehaastattelun sähköpostin välityksellä, sillä kirjallisesti saatavat vastaukset ovat tarkempia, valmiiksi jäsenneltyjä ja tarkentavien kysymysten esittäminen on yhtä lailla mahdollista. Sopivien haastatteluajkojen sopiminen olisi ollut turhan työlästä ja haastavaa. Haastattelulomakkeen (LIITE 1) piti sisällään vain avoimia kysymyksiä, joihin jokainen sai vastata omalla tavallaan. Mielestäni kirjallisesti sähköpostilla suoritettava haastattelu sopi tutkimukseeni parhaiten, niin tulosten, haastateltavien, kuin itsenikin kannalta.

Lähestyin kolmea asiantuntijaa ja kerroin heille mahdollisuudesta osallistua tutkimukseeni haastateltavan roolissa. Kaksi heistä vastasi esittämiini kysymyksiin. Esittelen heidät lyhyesti ja aloitan tämän jälkeen käymään vastauksia läpi. En ole tässä osuudessa käyttänyt alaviitteitä, vaan kerron tekstissä kuka on sanonut mitäkin.

9.1 Haastateltavat

Mikko Jaatinen on koulutukseltaan oikeustieteen kandidaatti ja varatuomari. Hän on työskennellyt kihlakunnan syyttäjänä ja johtavana kihlakunnan syyttäjänä Jyväskylässä sekä Vaasassa vuosina 1994-2013. Osan ajasta talousrikossyyttäjänä. Vuodesta 2013 Jaatinen on toiminut Keski-Suomen käräjäoikeuden käräjätuomarina ja nyt noin vuoden rikososaston johtajana. Jaatinen kertoi käsittelevänsä rahanpesu nimikkeellä tulevia asioita useita kertoja kuukaudessa.

Kimmo Nokkonen toimii keskusrikospoliisissa laajojen rikoskokonaisuuksien tutkinnassa rikosylikonstaapelina. Nokkonen on pitkän linjan rahanpesututkija, joka on perehtynyt kätkemis- ja rahanpesurikoksiin. Hänen tutkittavanaan on ollut useita kymmeniä rahanpesurikoksia.

9.2 Vastausten käsittelyä

9.2.1 Kätkemisrikoksen ja rahanpesun erot

Lähdin ensimmäisenä selvittämään haastateltavien käsitystä siitä, kuinka kätkemisrikos ja rahanpesu eroavat toisistaan ja mikä voisi olla tilanne, jossa kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkit eivät olisi päällekkäiset. Kimmo Nokkosen ja Mikko Jaatisen mukaan kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkit ovat viimeisimmän tunnusmerkistömuutoksen jälkeen päällekkäiset ja näin ollen rahanpesu kattaa lähes kaikki kätkemisrikoksena rangaistavaksi tulevat menettelyt. Jaatisen mukaan on erittäin vaikea keksiä tapausta, joka täyttäisi vain kätkemisrikoksen tunnusmerkistön. Tässä tulee hänen mukaansa enemmän kyseeseen rikosprosessuaalinen tilanne, jossa syyttäjä ei ole vedonnut siihen, että omaisuuden haltuunotto on tapahtunut hyötymistarkoituksessa ja näin syytesidonnaisuus estää rahanpesusta tuomitseminen.

Nokkosen mukaan oikeuskäytännössä on katsottu, että tilanteessa, jossa henkilö ottaa ainoastaan säilytettäväkseen esim. varkausrikoksen kautta hankittua omaisuutta, eikä esitutkinnassa ja syyteharkinnassa esitetä mitään selvitystä peittämis- ja häivyttämistarkoituksesta tai hyötymistarkoituksesta teosta on annettu tuomio kätkemisrikoksena. Tällaisissa tapauksissa syytteet ovat perustuneet hänen käsityksensä mukaan RL 32 luvun 6 §:n 1 momentin mukaiseen tunnusmerkistöön, jossa tahallisuusvaatimus on asetettu korkeammalle kuin RL 32 luvun 6 §:n 2 momentin mukaisessa, seurausta edellyttävässä tunnusmerkistössä. Nokkosen mukaan on selvää, että myös 2 momentin mukaisessa teossa on pystyttävä antamaan selvitys siitä, että peittäminen ja häivyttäminen on toteutunut. Esimerkiksi sitä kautta, että anastetun omaisuuden sijainnin selvittäminen on vaikeutunut, kun omaisuus on luovutettu säilytettäväksi muualle, pois esirikoksen tekijän hallusta. Nokkosen mukaan on jokseenkin selvää, mikäli esitutkinta suoritetaan huolellisesti, että näissäkin tapauksissa tulee ilmi peittämis- ja häivyttämis- tai hyötymistarkoitus, jolloin rahanpesun tunnusmerkistö täyttyisi.

9.2.2 Poliisin rikosilmoitusjärjestelmän suhde

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmään kirjataan huomattavasti enemmän kätkemisrikos ilmoituksia kuin rahanpesua. Jaatisen ja Nokkosen mukaan kyseessä on koulutus- ja

osaamiskysymys, eli oppi ei ole vielä mennyt perille. Nokkosen mukaan rahanpesun tunnusmerkistö koetaan vieraaksi ja kyseessä voi olla asennekysymys joltain osin. Pääsyynä Nokkonen kuitenkin pitää tietämättömyyttä ja osaamisen puutetta. Nokkonen kertoi havainneensa suhteessa jonkin verran alueellisia tai tutkintayksiköstä johtuvia eroja. Hän uskoo erojen johtuvan siitä, kuinka asian sisäistäneet ja käytännön kokemusta omaavat ovat jakautuneet tutkintayksiköihin eikä niinkään maantieteellisestä sijainnista. ”Yksikin asiaan motivoitunut ja hyviä käytänteitä oppinut tutkija saa aikaan muutosta asiassa.”

Rikosilmoitusjärjestelmään kirjattujen ilmoitusten perusteella näyttää siltä, että rahanpesun tunnusmerkistöjä sovelletaan vuosi vuodelta enemmän. Muutos tapahtuu kuitenkin varsin hitaasti. Nokkosen mukaan muutoksen nopeuttamisen avainasemassa ovat tutkinnanjohtajat. Sillä tasolla tämä asia on viimeistään tiedostettava siten, että rahanpesua ei lähetetä kätkemisrikoksena syyttäjälle. Se on tietysti surullista, että asia on sisäistetty varsin hitaasti. Nokkonen kertoi lisäksi tietävänsä tapauksia, joissa asian syyttäjä on vaihtanut juttujen nimikkeitä kätkemisrikoksesta rahanpesuksi. Tämä osoittaa sen että ”iso laiva kääntyy hitaasti ja nyt perä yrittää kääntää keulaa oikeaan suuntaan” Eli syyttäjä joutuu kääntämään asioita poliisin suorittaman esitutinnan jälkeen oikeaan suuntaan. Jaatisen mukaan kyseessä on koulutuskysymys ja koulutusta lisäämällä muutosta saataisiin nopeutettua.

9.2.3 Tunnusmerkistöjen onnistuminen ja mahdolliset muutokset

Jaatisen mukaan kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöt ovat muilta osin onnistuneita, mutta päällekkäisyydestä voitaisiin luopua ja mikäli epäiltäisiin, että jotkin tilanteet jäisivät kattamatta, tulisi rahanpesun tunnusmerkistöä korjata kattavammaksi. Jaatinen ehdottaakin yhden rikosnimikkeen alle siirtymistä, jolloin nykyinen kätkemisrikoksen ja rahanpesun yhteiskattavuus pitäisi säilyttää ja luopua kokonaan kätkemisrikoksen esirikosedellytyksestä.

Nokkosen mukaan kriminaalipoliittinen tavoitetilan täytyy olla se, että kaikenlainen tuottamuksellinen ja tahallinen rikoshyötyyn ryhtyminen on rangaistavaa. Lainvalmistelua koskeissa esitöissä tämä asia tunnustetaan ja sitä on tavoiteltu tämän hetkiselä tunnusmerkistöillä. Nokkonen ei kuitenkaan ymmärrä sitä, miksi tämä asia on täytynyt toteuttaa näin vaikealla tavalla. Tämä on aiheuttanut sen, että käytännön tasolla tunnusmerkistöjen soveltaminen on osoittautunut ongelmalliseksi.

Nokkonen ehdottaakin, että asia tulisi hoitaa Norjan mallin mukaisesti yhdellä tunnusmerkistöllä. Hänen mukaansa suomen kielessä on hyvä verbi tähän tunnusmerkistöön; ryhtyminen. Se pitää sisällään kaikenlaisen rikoshyötyyn ryhtymisen. Hänen mukaansa RL 32 luku tulisi otsikoida: ”Rikoshyötyyn ryhtymisestä” ja se pitäisi sisällään tunnusmerkistöt seuraavista rikoksista; ryhtymisrikkomus, ryhtymisrikos, törkeä ryhtymisrikos, ammattimainen ryhtymisrikos ja tuottamuksellisen ryhtymisrikos.

Nokkosen mukaan itsepesua koskeva kriminalisointi on epäonnistunut ja symbolistista lainsäädäntöä, jollaista ei pitäisi laatia. Tämän hetken säännöksen ainoa tarkoitus on tyydyttää asiaa koskevien kansainvälisten sopimusten minimivaatimukset. Säännöstä ei ole laadittu kansallisten rikostorjuntaa koskevien tarpeiden pohjalta. Nokkosen ja Jaatisen mukaan heillä ei ole tiedossa, että säännöstä olisi sovellettu kertaakaan Suomen oikeushistoriassa. Jaatisen mukaan kyseessä on työkalu, joka on hyvä olla olemassa, vaikka sen soveltaminen on melko korkean kynnyksen takana. Nokkonen ehdottaa mahdollista muutosta siten, että itsepesu sisällytettäisiin osaksi esirikosta ja tuomio annettaisiin täten yhtenä rikoksena, jossa itsepesu huomioitaisiin rangaistusta korottavana tekijänä.

Nokkonen nostaa vielä esille ammattimaisen rahanpesun puuttumisen nykyisestä tunnusmerkistöstä. ”Näiltä osin lainsäädäntö on jäljessä. Meillä toimii ihmisiä, jotka ovat tosiasiallisesti ammattimaisia rahanpesijöitä. Näiden rikollinen toiminta on erittäin haitallista ja kumuloi kokonaisrikollisuuden määrää.” Nokkosen mukaan ammattimainen rahanpesu tulisi lisätä erilliseksi nimikkeeksi ja maksimirangaistus säätää 10 vuoteen.

Kysyin lisäksi rahanpesun ensisijaisuuden merkitsemisestä rikoslakiin entistä tarkemmin. Rikoslain mukaan tilanteesta, jossa tunnusmerkistöt ovat päällekkäisiä rahanpesu on ensisijaisesti soveltuva tunnusmerkistö. Tällä hetkellä poliisin rikosilmoitusjärjestelmään tehtävien kirjauksien perusteella näyttää siltä, että esitutkintaviranomainen ei jostain syystä noudata lakia näiltä osin.

Nokkosen mukaan asia on kirjattu lakiin ihan selvällä Suomen kielellä, mutta käytäntöön asia ei näytä jalkautuvan. Kysymys taitaa kuitenkin olla enemmänkin osaamisesta. Asiasta

voitaisiin käydä keskustelua lainsäädäntöä valmistelevalle tasolla. Jaatisen mukaan asiaa ei voitaisi lakiin selvemmin kirjata ja sen noudattamattomuus johtuu koulutuksesta.

9.2.4 Rikoksen tekijän mahdollisuus ennakoita tekonsa seuraus

Jaatisen mukaan tunnusmerkitöt varmasti kertovat kenelle tahansa, että rikollista alkuperää olevaan omaisuuteen sekaantuminen melkein millä tavoin tahansa saattaa olla rangaistavaa. Nokkonen ei näe siinä ongelmaa, etteikö rikoksen tekijä voisi olla varma siitä onko teko rangaistavaa, vaan hän haluaa nostaa esille tunnusmerkistöjen ja sitä kautta rangaistuksen erot ”Voihan se aiheuttaa ihmetystä, jos kaveri tuomitaan samalla tekoavalla toteutetusta rikoksesta eri oikeuksissa eri tavoin.” Nimittäin eri säännöksen soveltaminen, johtaa erilaiseen seuraukseen. Törkeän kätkemisrikoksen ja törkeän rahanpesun maksimivankeusrangaistuksissa on kahden vuoden ero.

9.2.5 Menettämisseuraamus

Lisähuomiona Jaatinen nostaa esille rahanpesun menettämisseuraamuksen ongelmallisuuden, sillä rahanpesun kohteena voi olla myös asianomistajallisesta rikoksesta peräisin olevaa omaisuutta. Tällaisessa tilanteessa asianomistajan oikeus korvauksiin on ollut vaikeasti toteutettavissa. Nykyinen RL 32 luvun 12 § 3 momentti on toki tuonut helpotusta ongelmaan. Toisaalta sanotun säännöksen ongelma on se, ettei se yhdessä muunkaan menettämisseuraamussäätelyn kanssa mahdollista arvokonfiskaatiota tapauksessa, jossa rahanpesijä on siirtänyt omaisuuden edelleen ja se on jäänyt tietymättömiin. Kuitenkin rikoslain 10 luvun 2 § säännös nyky muodossaan mahdollistaa erittäin laajamittaisen hyödyn konfiskoinnin, mutta suhdetta rahanpesuun ja sen menettämisseuraamukseen ei ole välttämättä lakia säätäessä pohdittu.

10 TULOKSET, JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Kerroin opinnäytetyöni alussa, että tekemäni tutkimuksen tarkoituksena on vastata kysymyksiin siitä, mitkä ovat todelliset erot rikoslaissa tarkoitetun rahanpesun ja kätkemisrikoksen välillä? Miksi poliisin rikosilmoitusjärjestelmään kirjataan edelleen huomattavasti enemmän kätkemisrikoksia kuin rahanpesurikoksia? Ja kuinka paljon rahanpesun soveltamisala laajeni vuoden 2011 uudistuksen myötä?

Lisäksi tavoitteeni oli selvittää: Onko poliisin tutkinnalla alueellisia eroja kätkemisrikoksen ja rahanpesun osalta? Millaisia ovat ne käytännön tilanteet, joissa tunnusmerkistöt eivät olisi päällekkäisiä? Onko kätkemisrikos kärjistettynä täysin turha nimike rikoslaissa ja vain vanhaa perintää?

Oletukseni oli se, että nimikkeet menevät vanhasta muistista näin ja uutta tietotaitoa ei olisi hankittu riittävästi. Tämän takia tunnusmerkistön päällekkäisyyteen ja rahanpesun tunnusmerkistön laajentumiseen vuonna 2011 ei ole kiinnitetty juurikaan huomiota. Kyseessä siis olisi koulutuksen riittämättömyys ja uuden tietotaidon puutteellinen jakaminen.

Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi vastaukset tutkimuskysymyksiini.

10.1 Tutkimustulokset

Rahanpesun tunnusmerkistä ja soveltamisala laajenivat huomattavasti 2011, kun rahanpesun pykälää uudistettiin. Tunnusmerkistöön lisättiin tekotavoiksi ”*pitää hallussaan*” ja ”*hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötystä tai*”. Uudistuksen myötä jo pelkästään anastetun omaisuuden tai hyödyn hallussapito hyötymistarkoituksessa katsotaan olevan rangaistavaa rahanpesuna. Ennen lakimuutosta tunnusmerkistö edellytti omaisuuden siirtämistä ja tarkoitusta peittää tai häivyttää omaisuuden laiton alkuperä. Kyseiset muutokset laajentavat rahanpesun tunnusmerkistöä ja soveltamisalaa huomattavasti.

Tulin tutkimuksessani siihen tulokseen, että todelliset erot kätkemisrikoksen ja rahanpesun välillä on mielestäni väärä kysymys ja todellisuudessa kysymys on siitä, että minkälaisissa tilanteissa kätkemisrikos jää sovellettavaksi, kun ensisijaista rahanpesua ei voida soveltaa?

Tutkimukseni mukaan kätkemisrikokseksi jäävä rikos on sellainen, jossa ei voida näyttää hyötymis-, peittämis- tai häivyttämistarkoitusta. Uskaltaisin väittää, että tällaista tapausta ei ole olemassa, vaan kyseessä on ongelma sen todistamisesta esitutkinnassa ja oikeudessa.

Kätkemisrikoksen turhuutta ja poistamista rikoslaista pohtiessani yhdyn Kimmo Nokkosen haastattelussa ehdottamaan rikoslain 32 luvun korjaukseen. Nokkonen ehdotti, että koko rikoslain 32 luku muutettaisiin ”Rikoshiötyyn ryhtymisestä” ja luvun alle lisättäisiin tunnusmerkistöt seuraavista rikosnimikkeistä: ryhtymisrikkomus, ryhtymisrikos, törkeä ryhtymisrikos, ammattimainen ryhtymisrikos ja tuottamuksellisen ryhtymisrikos.⁶⁹ Rikoslain 32 luvun siirtäminen yhden tunnusmerkistön alle toisi mukanaan yhdenmukaisuutta ja turha arpominen kätkemisrikoksen ja rahanpesun välillä loppuisi. Ryhtyminen -verbillä tunnusmerkistö voitaisiin säätää riittävän laveaksi ja näin varmistaa kaiken rikoshiötyyn ryhtymisen olevan rangaistavaa.

Uskon, että poliisille kirjattavien kätkemisrikosten suurempi määrä verrattuna rahanpesuun johtuu koulutuksen puutteesta, kuten oletin. Tätä tukevat myöskin Kimmo Nokkosen ja Mikko Jaatisen haastattelussa ilmi tulleet ajatukset. Tutkimukseni mukaan poliisille kirjataan edelleen enemmän kätkemisrikoksia kuin rahanpesuja. Suunta on kuitenkin oikea, sillä kätkemisrikosten määrät ovat vähentyneet selvästi ja rahanpesujen määrät puolestaan nousseet. Törkeissä tekemuodoissa suhde on kääntynyt jo oikein päin. Tämän uskoisin johtuvan siitä, että rikosten törkeiden tekemuotojen tutkinta keskittyy kokeneemmille, osaamistaan ja ammattitaitoaan päivittäville tutkijoille. Tutkimuksessani en lähtenyt selvittämään sitä, mistä alueelliset erot johtuvat. Uskon kuitenkin erojen johtuvan siitä, että kyseisille poliisilaitoksille ei vielä ole päätyntä esimerkiksi poliisin rahanpesukurssin käyneitä henkilöitä.

10.2 Pohdintaa menetelmistä ja tulosten luotettavuudesta

Tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä olivat kirjallisuuskatsaus, teemahaastattelun kaltainen sähköpostihaastattelu, Nokkosen luento rahanpesurikoksista sekä tilastojen tutkiminen rikosnimikkeiden ilmoitusmääristä.

⁶⁹ Nokkonen 2019. Haastattelu.

Mielestäni valitut menetelmät toimivat hyvin siihen tarkoitukseen, kuin olin niitä suunnitellut. Kirjallisuuskatsauksella sain kattavat pohjatiedot käsittelemästäni aiheesta. Teemahaastatteluista (sähköpostihaastattelut ja keskustelut Kimmo Nokkosen kanssa), sekä Kimmo Nokkosen pitämästä luennosta sain lisää tietoja, joilla paikkasin pohjatietoihin jääneitä aukkoja ja sain lisää tietoja esille nousseisiin kysymyksiin. Tilastoja tutkimalla sain vielä viralliset ja viimeisimmät tiedot rikoslain 32 luvun mukaisten rikosnimikkeiden ilmoitusmääristä. Näitä määriä tutkimalla, sain loput vastaukset tutkimuskysymyksiini tutkintamäärien muutoksista ja tutkintamäärien eroista laitosten välillä.

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta pidän erittäin hyvänä. Saamani tiedot ovat hyvin suurella todennäköisyydellä luotettavia ja oikeita. Tietojen käsittelyssä on kuitenkin voinut syntyä virheitä, ja sitä kautta ne ovat voineet päätyä tutkimukseeni. Pidän mahdollisena, että lakipykäliden tulkinnessa on voinut syntyä edellä samantapaisia virheitä. Nämä virheet olen kuitenkin pyrkinyt minimoimaan ja poistamaan lukemalla tekstin läpi useita kertoja.

Lähteiden luotettavuutta pidän erinomaisena. Jos jokin lähteistä on epäilyttänyt, niin olen tarkastanut tiedon muuta kautta. Olen käyttänyt työssäni varsin paljon internetlähteitä ja vähän painettuja lähteitä. Painettujen lähteiden vähäistä määrää perustelen sillä, että rikoslain 32 luvun mukaiset pykälät ovat päivittyneet vasta 2010 luvun alkupuolella. Täten uudempia painettuja lähteitä on varsin vähän käytettävissä. Jopa Sahavirran 2008 kirjoittama Rahanpesu rangaistavana tekona -teos on ollut joissain määrin hankalaa luettavaa lakipykäliden muutosten takia.

Mikko Jaatisen sekä Kimmo Nokkosen haastattelujen, sekä Kimmo Nokkosen luentojen luotettavuutta pidän hyvänä, vaikka osa vastauksista on omia kokemuksia ja mielipiteitä. Jaatisen ja Nokkosen tiedot ja kokemukset aiheesta ovat niin vaikuttavia, että uskon heidän tietävän mistä puhuvat.

Poliisin tilastojärjestelmä Polstatista poimimieni tietojen luotettavuutta pidän myöskin hyvänä. Enemminkin kyseeseen tulee kysymys siitä, kuinka tiedot jäävät rekisteriin. Uskon tietojen kirjautuvan rekisteriin viimeistään siinä kohtaa, kun esitutkintapöytäkirjat siirtyvät poliisilta syyttäjälle. Tällöin luvuissa näkyvät myös esitutkinnan aikana ilmi tulleiden rikosten nimikkeet, sekä esitutkinnan aikana päivitetty nimikkeet. Joka tapauksessa tietojen

luotettavuus on hyvä, sillä tutkimuksessani olen vertaillut vain saman järjestelmän kautta haettuja lukuja.

10.3 Korjausehdotuksia ja jatkotutkimusaiheita

Tutkimuksen tulosten perusteella muutoksia ja korjauksia tarvittaisiin kätkemisrikoksen ja rahanpesun tutkintamäärien suhteeseen, tunnusmerkistöjen päällekkäisyyteen ja itsepesun rangaistavuuteen.

Tutkintamäärien suhteet ovat tilastojen perusteella kääntymässä hitaasti oikeaan suuntaan. Laki on kuitenkin muuttunut jo lähes kymmenen vuotta sitten, joten muutokset ovat olleet todella hitaita. Tietoisuutta rahanpesun ensisijaisuudesta ja sen soveltuvuudesta pitäisi mielestäni jakaa poliisissa vähintäänkin tutkinnanjohtajille. Viimekädessä tutkijat vastaavat omasta työstään, mutta tutkinnanjohtajilla on valtava rooli johtaa tutkinta oikeaan suuntaan oikein rikosnimikkein. Nimikkeiden tutkintamäärien suhteet kääntyvät vähitellen, kun tutkinnanjohtajat vaihtuvat ja vanhoista käytännöistä siirrytään uusiin.

Uskon, että kätkemisrikosten ja rahanpesun soveltaminen ei ole ihan jokaisen syyttäjän tai tuomarin jokapäiväinen työ, ja tämän takia tunnusmerkistöt voivat olla heilläkin hukassa. En saanut tutkimuksessa vastausta siihen, kuinka paljon syyttäjä korjaa kätkemisrikoksia rahanpesuiksi syyteharkinnassa. Käsitykseni mukaan sitä kuitenkin tapahtuu. Muutoksen ei kuuluisi tapahtua ns. väärästä päästä, vaan tieto pitäisi saada esitutinnan alkupäähän asti. Oikeuden velvollisuus on antaa lainmukaisia päätöksiä ja täten muokata nimikkeitä lain mukaisiksi. Sama laillisuusperiaate on poliisilla, mutta yksi periaate ei yksinään käännä tutkintaa oikeaan suuntaan, vaan sen kääntää tutkijoiden ja tutkinnanjohtajien tietotaito.

Kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöjen päällekkäisyyden ratkaisuksi yhden Kimmo Nokkosen haastattelussa ehdottamaan muutokseen, eli koko rikoslain 32 luvun muuttamiseksi yhden tunnusmerkistön alle kuten Norjassa. Hänen mukaansa suomenkielessä on hyvä verbi tähän tunnusmerkistöön. Ryhtyminen. Se pitää sisällään kaikenlaisen rikoshyötyyn ryhtymisen. Nokkosen mukaansa RL 32 luku tulisi otsikoida: ”Rikoshyötyyn ryhtymisestä” ja se pitäisi sisällään tunnusmerkistöt seuraavista rikoksista; ryhtymisrikkomus, ryhtymisrikos, törkeä ryhtymisrikos, ammattimainen ryhtymisrikos ja

tuottamuksellisen ryhtymisrikos.⁷⁰ Tunnusmerkistö voisi olla hyvinkin avoin, jolloin soveltamisala jää leveämmäksi. Ryhtymisrikoksen tunnusmerkistö voisi olla muotoiltu esimerkiksi näin: ”Joka ryhtyy rikoksella hankittuun omaisuuteen tai rikoksella tuottamaan hyötyyn, tai näiden tilalle tulleeseen omaisuuteen on tuomittava ryhtymisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Näin tulisi kerralla säädettyä rangaistavaksi kaikki rikoksen hyötyyn ryhtyminen, eikä tunnusmerkistössä olisi aukkoja tai vaikeaselkoisia ketjutuksia, joilla pyritään peittämään kaikki tekotavat.

Itsepesun rangaistavuuteen ehdottaisin muutosta siltä osin, että itsepesusta tehtäisiin lain mukaan oikeasti rangaistavaa ja siten, että myös perusmuotoisessa rahanpesussa voi syyllistyä itsepesuun. Nokkonen haastatteluissa totesi itsepesua koskevan kriminalisoinnin olevan epäonnistunut ja symbolistista lainsäädäntöä, jollaista ei pitäisi laatia. Tämän hetken säännöksen ainoa tarkoitus on tyydyttää asiaa koskevien kansainvälisten sopimusten minimivaatimukset. Säännöstä ei ole laadittu kansallisten rikostorjuntaa koskevien tarpeiden pohjalta.⁷¹ Onko tällaisella lailla sitten mitään virkaa? Tietojeni mukaan kyseistä pykälää ei ole sovellettu kertaakaan tämän seitsemän vuoden aikana, mitä se on voimassa ollut. Ehdottaisin, että itsepesusta säädettäisiin kokonaan oma pykälänsä, jossa todetaan, että itsepesusta ”on tuomittava”. Itsepesuun on myös sisällytettävä perusmuotoinen rahanpesu, eikä vain törkeää tekemuotoa. Nokkonen ehdotti haastatteluissa, että itsepesu sisällytettäisiin osaksi esirikosta ja tuomio annettaisiin täten yhtenä rikoksena, jossa itsepesu huomioitaisiin rangaistusta korottavana tekijänä.⁷² Mielestäni tämä olisi toinen vaihtoehto. Miksei se silti voisi olla oma pykälänsä, vaikka rangaistus katsottaisiinkin vain rahanpesua korottavana.

Jatkotutkimusaiheeksi ehdottaisin poliisilaitoskohtaisten erojen selvittämistä rahanpesu ja kätkemisrikosten välillä. Mistä erot todellisuudessa johtuvat ja menevätkö kyseiset asiat loppuun asti ns. väärällä nimikkeellä, vai muuttaako syyttäjät niitä oikeaan suuntaan? Tällaisen tutkimuksen voisi toteuttaa useammallakin poliisilaitosalueella ja vertailla saatuja tuloksia keskenään. Itse sain vastaukseksi, että näiden erojen arvellaan johtuvan koulutuksesta ja tätä kautta tietotaidon puutteesta, mutta voi siihen olla muitakin syitä.

⁷⁰ Nokkonen 2019. Haastattelu.

⁷¹ Nokkonen 2019. Haastattelu.

⁷² Nokkonen 2019. Haastattelu.

LÄHTEET

Badiali, Raisa 2018: Rahanpesun rangaistusvastuun alan rajoitussäännökset. Maisteritutkielma. Lapin yliopisto, Oikeustieteiden tiedekunta.

Euroopan unioni 2017: Euroopan unionin neuvoston lehdistötiedote 8.6.2017: Tehokkaammat säännöt rahanpesun torjuntaan – neuvosto sopi kannastaan. Luettavissa: <https://www.consilium.europa.eu/press/press-releases/2017/06/08/countering-money-laundering-by-criminal-law/>. Luettu 14.3.2019.

FATF 2019: Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, FINLAND, Mutual Evaluation Report, April 2019. FATF, Finland's measures to combat money laundering and terrorist financing. Luettavissa: <http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-finland-2019.html>. Luettu 24.4.2019.

Frände, Dan 2012: Yleinen rikosoikeus. Porvoo, Bookwell Oy.

Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2019: Opinnäytetyöohje. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Hakala, Juha T. 2004: Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille. Helsinki, Gaudeamus.

Jaatinen, Mikko 2019: Keski-Suomen käräjäoikeuden käräjätuomari ja rikososaston johtaja. Haastattelu sähköpostitse 15.4.2019.

Jecu, Marian 2014: Rahanpesun esirikos, tahallisuus ja tuottamus. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Oikeustieteiden laitos.

Korander, Timo 2018: On & TKI luento: Johdatus tutkimusmenetelmiin -aineiston keruu menetelmistä. 6.2.2018. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Lexia internetsivu 2018: Rahanpesulain keskeiset velvollisuudet ja tulevat muutokset. Luettavissa: <https://www.lexia.fi/fi/rahanpesulain-keskeiset-velvollisuudet/>. Luettu 29.4.2019.

Neira, Taina & Perämaa, Juha & Vasara Pekka 2003. Päivittänyt Jantunen, Viivi & Lehtilä, Olli 2016: Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/54366_Rahanpesurikokset_oikeuskaytannossa.pdf?eef658dea3a3d688. Luettu: 2.3.2019

Nokkonen, Kimmo 2019: Keskusrikospoliisin tutkintayksikön rikosylikonstaapeli. Haastattelu sähköpostitse 15.4.2019.

Nokkonen, Kimmo 2019: Rahanpesukurssin luento: Rahanpesurikosten tunnistaminen, tunnusmerkistöt ja esitutkinta. 16.4.2019. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Oikeusministeriö 2010: Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja (27/2010). Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76217/27_2010_mietinto_66_s.pdf?sequence=1. Luettu 24.4.2019

Oikeusministeriö 2010: Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja (68/2010). Rahanpesukriminalisointien muutostarpeet, lausuntotiivistelmä. Luettavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76276>. Luettu 1.3.2019.

Poliisin internetsivu: Rahanpesun selvittelykeskus. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus. Luettu 25.3.2019.

Poliisin internetsivu: Rahanpesun selvittelykeskus: Rahanpesun torjunta. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/rahanpesu>. Luettu 14.3.2019.

Sahavirta, Ritva & Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008: Rahanpesu rangaistavana tekona. Jyväskylä, Gummerus.

Sisäministeriön internetsivu: Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunta. Luettavissa: <https://intermin.fi/rahanpesun-ja-terrorismin-rahoituksen-torjunta>. Luettu 14.3.2019.

Valtioneuvoston internetsivu: Valtiovarainministeriön tiedote (32/2019): Suomi tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa. Luettavissa: https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410869/suomi-tehostaa-rahanpesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-torjuntaa. Luettu 24.4.2019.

Valtiosopimukset 1994: Rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus (53/1994). Luettavissa: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940053/19940053_2. Luettu 14.3.2019.

Valtiovarainministeriön internetsivu: Rahanpesun estäminen rahoitusmarkkinoilla. Luettavissa: <https://vm.fi/rahanpesun-estaminen-rahoitusmarkkinoilla>. Luettu 24.4.2019.

Yle uutiset 2019: Euroopasta varastettuja autoja jäänyt kiinni itärajalta. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10717833>. Luettu 3.4.2019.

Luettavissa muista uutispalveluista: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006056508.html> ja <https://kouvolansanommat.fi/uutiset/lahella/eeec6752-6458-44ce-9ab6-5232aa1333c9>. Luettu 3.4.2019.

Yle uutiset 2015: Yhdysvalloissa varastettu auto jäi kiinni Imatran rajanylityspaikalla. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-8238234>. Luettu 2.3.2019.

LIITTEET

LIITE 1: Haastatteluissa käytetty kysymysrunko:

- Kuinka usein sinulle tulee tutkittavaksi, syyteharkintaan tai ratkaistavaksi rahanpesuun liittyvä asia?
- Rahanpesu oli aiemmin rangaistavaa kätkemisrikoksena. Vuonna 2003 rahanpesusta tehtiin oma erillinen tunnusmerkistönsä. Vuonna 2011 rahanpesun tunnusmerkistöä laajennettiin edelleen. Kätkemisrikos on kuitenkin säilyttänyt oman erillisen tunnusmerkistönsä. Miten kätkemisrikos ja rahanpesu eroavat toisistaan?
- Mikä olisi sellainen elävän elämän esimerkki, jossa rahanpesun ja kätkemisrikoksen tunnusmerkistöt eivät olisi päällekkäisiä?
- Poliisin rikosilmoitusjärjestelmään kirjataan edelleen kätkemisrikoksia huomattavasti enemmän kuin rahanpesurikoksia. Mistä tämä sinun käsityksesi mukaan johtuu?
- Laaditaanko asiassa vaihtoehtoisia syytteitä?
- Oletko havainnut asiassa alueellisia tai tutkintayksiköstä johtuvia eroja?
- Ovatko kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöt mielestäsi onnistuneita? Mitä muutoksia tekisit niiden osalta?
- Rahanpesu on rikoslain mukaan tunnusmerkistöjen päällekkäisyys tilanteessa ensisijaisesti sovellettava tunnusmerkistö. Rahanpesun ja kätkemisrikoksen tunnusmerkistöt ovat kuitenkin lähes aina päällekkäisiä. Rikosilmoitusjärjestelmään tehtävien kirjauksien perusteella näyttää siltä, että esitutkintaviranomainen ei jostain syystä noudata lakia näiltä osin. Tulisiko tuo rahanpesun ensisijaisuus kirjata tunnusmerkistöön aiempaa selkeämmin?
- Rikoksen tekijän tulisi kyetä ennakoimaan rikollisen tekonsa seuraukset. Toteutuuko tämä sinun mielestäsi nykyisen lainsäädännön osalta?
- Rikosilmoitusjärjestelmään kirjattujen ilmoitusten perusteella näyttää siltä, että rahanpesun tunnusmerkistöjä sovelletaan vuosi vuodelta enemmän. Muutos tapahtuu kuitenkin varsin hitaasti. Miten tätä muutosta voitaisiin nopeuttaa?
- Itsepesu säädettiin Suomessa rangaistavaksi vuonna 2012. Miten onnistuneena pidät itsepesua koskevaa sääntelyä?
- Onko sinun tiedossasi tapausta, jossa olisi sovellettu rikoslain 32 :11 säännöstä itsepesun osalta?
- Voitaisiinko 32 luku yhdistää yhden rikosnimikkeen alle, kuten Norjassa on menetelty ja mikäli näin meneteltäisiin, niin mitä tunnusmerkistöjen osalta pitäisi ottaa huomioon?